Aflevering 7. November 1912.

Gereformeerd Theologisch Tijdschrift

Redactie-adres: Dr T. HOEKSTRA te 's Hertogenbosch.

VARIA.

DOOR

DR. F. W. GROSHEIDE te *Schipluiden.*

1. Geologisch-materialistisch?

In geen geval wensch ik gehouden te worden voor een on-
rdeeld bewonderaar van *Deissmann.* Al heb ik uit *Deiss-
anns* werken zeer veel geleerd, toch heb ik dikwijls ernstige
zwaren. Het verwondert mij daarom allerminst, dat ook an-
ren meenen in allerlei opzicht van *Deissmann* te moeten ver-
nillen. Maar wat mij wel verwondert is, dat de kritiek me-
gmaal zoo onbarmhartig tegen den Berlijnschen hoogleeraar
velde trekt. Zeker, het is niet te ontkennen, dat *Deissmann*
h wel eens ietwat hooghartig over anderer arbeid uitlaat en
ardoor misschien kwetst. Maar dat rechtvaardigt nog niet
erlei felle aanvallen op een geleerde van *Deissmann's* naam.
Een scherpe kritiek op *Deissmann's* Paulus gaf *Dr G. A. van
Bergh van Eysinga* in Nieuw Theol. Tijdschr. I, 2, 1912,
194—196.

Mij trof daarin de opmerking, dat, als *Deissmann* aantoont,
Paulus op zijn zendingsreizen vrijwel het geheele gebied,
ar de olijfboom groeit, doortrok en buiten dat gebied niet
am, dit betoog niet slechts historisch-materialistisch, doch *geo-
isch-materialistisch* dient genoemd.

s er grond voor deze opmerking? M. i. allerminst. Integen-
l, ik geloof, dat het feit door *Deissmann* het eerst waarge-
nen, van het allergrootste gewicht is en dat *Deissmann* goed
gedaan, als hij aan deze zaak wat meer aandacht had gewijd.

Een boom, een plant immers groeit alleen onder bepaald omstandigheden. Elke streek heeft haar eigenaardige planten Streken met denzelfden plantengroei, hebben hetzelfde klimaa enz. Dit moet men nu toepassen op Paulus' reizen in het ge bied van den olijfboom. De apostel bleef a. h. w. in dezelfd streek. Hij had geen behoefte aan andere kleeding, ander voedse enz. Hij kon blijven leven, gelijk hij het gewoon was. Hij ko in de open lucht prediken, gelijk het in Palestina geschiedde Men kan dit uitbreiden, zoover men wil. In allen gevalle, di staat vast, juist omdat Paulus voortdurend in gelijksoortige stre ken vertoefde, kon hij arbeiden gelijk hij deed.

Deissmann wijst op deze dingen wel met een enkel woord (Paulus, bl. 27 en 28), doch bij hem komt niet voldoende ui van hoe overwegend belang de hier besproken zaak is voo Paulus' zendingswerk. Zoo is er volstrekt geen reden om me een „geologisch-materialistisch" de kwestie in ongunstig dag licht te stellen.

2. Heere of Heer?

Nog telkens duikt de vraag op, moet in het Nederlandsch d naam van den Drieëenigen God, Zijn Verbondsnaam, door *Hee* of *Heere* worden weergegeven. Zoo nam de *Nederlander* va 27 Juli 1912 met instemming een stuk over uit de *Geref. Kerk* waarin over deze kwestie werd gehandeld. Terecht kwam be doeld stuk, hoewel pleitend voor *Heere*, op tegen de vaak heer schende gedachte, als zou het gebruik van *Heere* bewijs zij van iemands rechtzinnigheid. Zuiverheid in de leer staat o valt niet met een stomme e, zelfs niet met een stomme e ge hecht aan den Godsnaam.

Het viel ons echter op, dat het genoemde artikel, gelijk da trouwens doorgaans geschiedt, alleen rekening hield met d eischen der Nederlandsche taal en daarnaar besliste.

Het wil ons voorkomen, dat een dergelijke redeneering nie voldoende is. Ook wij zijn zonder eenig voorbehoud voo *Heere*, maar op andere gronden. Niet natuurlijk, omdat d Statenvertaling *Heere* biedt. Want waarom zouden we haa hier alleen volgen en vyer in vuur en wijf in vrouw veranderen Neen o. i. dient gevraagd, geeft het oorspronkelijk ook eenig

anwijzingen. De toestand is deze, dat in het Nederlandsch nans zoowel *Heer* als *Heere* wordt gebezigd, evenwel met dien erstande, dat de vorm zonder stomme e ook voor menschen, ie met stomme e alleen voor God wordt gebruikt. Kan nu e grondtekst ons ook leeren, wat we zullen kiezen? We geoven van wel!

Het N. T. heeft voor den Godsnaam κύριος. Dit woord wordt oowel van God, als van Christus, als van menschen gebruikt. adden we alleen het N. T., dan was er dus geen reden om en ouderen vorm *Heere* te behouden en we konden voor God n voor menschen hetzelfde woord bezigen. Vromer dan het orspronkelijke behoeven we niet te zijn.

Evenwel, we mogen ons tot het N. T. niet bepalen. We ebben niet minder met het O. T. te rekenen. En in het O. . vinden we, dat zoowel Jahveh (HEERE) als Adonai (Heere) tsluitend van God en nooit van menschen worden gebruikt.

We hebben dus dezen staat van zaken. Het O. T., dat, doort het in het Hebreeuwsch geschreven is, *verschil kan maken*, ezigt een ander, een gewijzigd woord, als het gaat over het oogste Wezen; het N. T., dat, doordat het in het Grieksch eschreven is, *geen verschil kan maken*, heeft voor God en voor enschen hetzelfde woord. Nu kan het Nederlandsch onderheid maken. Want we hebben — hoe doet er niet toe — g *Heere* naast *Heer*. Maar dan volgt ook, uit wat de H. S. lf doet, noodzakelijk, dat we van God *Heere* moeten bezigen.

Nog op een andere zaak moet ik wijzen. Men heeft gevraagd, ag in poëzie b.v. in berijmde psalmen, als het metrum het eischt, *eer* worden gebezigd. Of moet dan in allen gevalle door n komma worden aangegeven, dat een stomme e weg viel *eer')*. Ook hier geeft de Schrift het antwoord. In poëzie ordt de Godsnaam Jahveh wel afgekort tot Jah. (b.v. Ps. 89 : 9). at is er dan tegen, dat wij in poëzie *Heere* verkorten tot *eer*? Hierdoor is tevens het bezwaar weggenomen gemaakt or *De Schatkamer*, 6e jaarg. bl. 131.

Uit het bovenstaande volgt van zelf, wat we te doen hebben . het N. T. κύριος van Christus gebruikt. Wordt met dit *ριος* de Middelaar aangewezen, die niet alleen mensch, maar k God is, dan dient *Heere* te worden gebruikt. Maar op

plaatsen als Matth. 12 : 8 en dergelijke, waar κύριος eenvoudig meester beteekent is *Heere* niet op zijn plaats. En allerminst mag *Heere* gebruikt, als κύριος in den mond van niet-geloovigen alleen dient om Jezus aan te spreken. Men late de Samaritaansche vrouw (Joh. 4 : 11) en Maria in den hof (Joh. 20 : 15) toch niet *Heere* zeggen. Immers zij hebben niet in den zin een Messiasbelijdenis af te leggen in hun aanspraaktitel. Zij gebruiken κύριος niet anders dan de overpriesters en farizeeën voor Pilatus (Mt. 27 : 63). *Heere* van Christus voegt alleen in den zin, waarin Paulus schrijft: en alle tong zou belijden, dat Jezus Christus de Heere zij, tot heerlijkheid Gods des Vaders (Fil. 2 : 11). Nu zal deze regel wel eens moeite geven. M. n. in het eerste gedeelte der vier evangeliën, zal het vaak twijfelachtig zijn, of de apostelen, de menschen, die genezing begeeren, Jezus als God erkennen, ja dan neen. Daarom zal het 't beste zijn geloovigen — daargelaten of zij zaligmakend dan alleen wondergeloof bezitten, wat trouwens toch niet immer is uit te maken — als zij Jezus kennende tot Hem komen, steeds *Heere* te doen zeggen.

En ten slotte, de door ons besproken kwestie is wel met een nieuwe bijbelvertaling in verband gebracht en er is gevraagd, wat zal een nieuwe vertaling doen. Ik antwoord, hiervoor is de zaak zeker niet zonder beteekenis, maar toch ook weer niet van overwegend belang. Immers even goed, als er van de Statenvertaling uitgaven met *Heere* en met *Heer* bestaan, kunnen er van een nieuwe overzetting twee nevens elkander komen. M. a. w. deze zaak raakt de vertaling als zoodanig niet.

GEREFORMEERD EN MODERN.

DOOR

DR. T. HOEKSTRA.

De heer Binnerts, Doopsgezind predikant te Haarlem, heeft nder den titel „Nieuw-Gereformeerde en Moderne Theologie" nummer 6 van de Serie „Redelijke Godsdienst" (Baarn, Holndia-Drukkerij) de rede uitgegeven, die hij den 17den April zes jaars [1]) te Amsterdam hield over de vraag: Welk verband estaat er tusschen de door Prof. Bavinck in zijne jongste ctorale oratie aanvaarde moderne wereldbeschouwing en het aar door hem verdedigde geloof aan bizondere openbaring? e toen voorgedragen beschouwingen zijn aangevuld met een aschrift van 3 pagina's.

Naar aanleiding van deze brochure maken we een drietal omerkingen.

Ten eerste. De heer Binnerts handhaaft, ook na de discussie et Prof. Bavinck, dat laatstgenoemde de moderne wereldbehouwing aanvaardt. In een noot op bladz. 7 schrijft hij: Prof. B. zeide ter vergadering, dat hij niet de moderne wereldschouwing, maar het wereldbeeld aanvaardt, dat de moerne wetenschap geeft. Wie onze uiteenzetting leest, zal ech- moeten toegeven dat „wereldbeeld" alleen een andere naam voor wat wij „wereldbeschouwing" noemden.

Neen, geachte heer Binnerts, dat is het niet! Die twee begripn „wereldbeeld" en „wereldbeschouwing" zijn niet identisch. Wereld*beeld*" is de Gesamtvorstellung, die ik van de wereld b, welke voorstelling niet gelijk is aan die van den naïeven ensch, maar een voorstelling die in overeenstemming is met ontdekkingen die de wetenschap deed, met de feiten die genstateerd zijn. Hoe meer feiten er aan 't licht komen, hoe lderder ons wereldbeeld wordt.

Maar de wereld*beschouwing* is de verklaring, die van de feiten

---

[1]) Zie de Nalezing in de Juni-afl. van dit Tijdschrift

gegeven wordt, welke verklaring beheerscht wordt door het standpunt waarop we staan, door de principieele theorie die wij aanvaarden, door onze metaphysica. En alle metaphysica berust in den diepsten grond op overtuiging, op geloof. Nu kan de Gereformeerde de metaphysische overtuiging(en) der modernen niet aanvaarden. De wereldbeschouwing, die door de modernen het wereldbeeld ondergeschoven wordt, is de zijne niet.

Ten tweede. Ieder, die met ons gelooft aan de bizondere openbaring en aan de Goddelijke autoriteit der H. Schrift, zal niet ontkennen, dat er ook voor ons moeilijkheden zijn, moeilijkheden die we door ernstig onderzoek trachten op te lossen. De Schriftcritiek van de modernen is ook voor den Schriftgeloovige, zij het in negatieven zin, van beteekenis geweest. Velen oog is opengegaan voor het bestaan van problemen, die men vroeger niet kende. Het is de roeping van de Geref. theologie die problemen met allen ernst te bestudeeren.

Maar al erkennen we, dat er moeilijkheden voor ons zijn, toch wordt daardoor ons geloof niet verzwakt. We gelooven dat de Bijbel het Woord Gods is, krachtens het getuigenis des H. Geestes dat we in ons gevoelen. Die overtuiging is persoonlijk, kan niet met verstandsargumenten aan anderen worden bewezen. Maar het is een overtuiging, die ieder, ook de moderne, moet eerbiedigen. Het is een overtuiging, waarbij verstand en hart vollen vrede hebben. We zien, dat de waarheid der H. Schrift zich bevestigt in het leven van ons persoonlijk, in de geschiedenis van individuen en volken.

Ten derde. De heer Binnerts zegt aan het einde zijner oratie: wij zijn de mannen van straks! Dat is gemakkelijk gezegd. De toekomst zal het leeren.

Uit deze exclamatie en uit heel het betoog blijkt, dat mannen als de heer Binnerts ernstig meenen, dat hun geloof de waarheid is.

Wij, Gereformeerden, gelooven dat *onze* overtuiging, die ten opzichte van de Schriftbeschouwing diametraal tegenover die der modernen staat, de waarheid is.

Eenmaal zal God, de Koning der waarheid, uitspraak doen.

Maar, waar wij gelooven in den ernst hunner overtuiging, daar is het plicht dat zij ook aannemen, dat onze overtuiging

ns heilige ernst is. Menigmaal wordt het van moderne zijde zóó oorgesteld, alsof de Gereformeerde, die de wetenschap beoefent, et onderzoek in vollen omvang niet aandurft, slechts een dilet-ant en eigenlijk onwetenschappelijk is, of, zoo men niet durft ntkennen dat een bepaald Gereformeerd man wetenschappe-jk is, neemt men aan dat hij er tweeërlei theologie op na oudt, éène voor zichzelf en éène voor de goe-gemeente, dat hij us, al zegt men dit niet altijd even kras, een man met twee angezichten, een huichelaar is. Geloof het, een Gereformeerd vetenschappelijk man speelt geen verstoppertje, doezelt de feiten iet weg, aanvaardt ze juist zonder eenigen schroom, omdat hij n de heilige overtuiging leeft en daarin bij den dag bevestigd vordt, dat de H. Schrift, als het onfeilbaar Woord Gods, als le beschreven bizondere Openbaring Gods, ons in beginsel de erklaring der feiten geeft en de solutie biedt van alle proble-nen van wereld en leven, van zijn en worden, van heden en oekomst.

DE EERSTELING DER ONTSLAPENEN.

(1 COR. 15 : 20—23)

DOOR

Ds. L. S. JONGSMA TE MIDDELSTUM.

De vraag: Wat dunkt u van den Christus, en de verschillende wijze, waarop zij beantwoord wordt, doet een volk, hetwelk met het Evangelie der Zaligheid bekend is, in twee tegenover elkander staande groepen uiteengaan. Zij maakt scheiding. Jezus' woord: „Die met mij niet is, die is tegen mij, en die met mij niet vergadert die verstrooit", wordt door haar aan het licht gebracht.

Dat is niet alleen nu zoo. Dat is altijd zoo geweest. Men denke slechts in, wat door de Apostelen van onzen Heere Jezus Christus is geschreven, en men ziet, dat het pro of contra ten opzichte van Christus toen reeds was het alles beheerschend princiep. Zij hebben dan ook gedaan wat hun mogelijk was, om den Christus Gods, wat betreft zijn Persoon en arbeid te doen kennen. Christus was altijd het onderwerp hunner prediking. De overvloeiende rijkdom van Gods genade, in Hem geopenbaard, te doen kennen en genieten, dat was hun levensdoel. Bizonder sterk treedt dit streven op den voorgrond bij den Apostel Paulus. Hij kende bij ervaring de levensbeginselen, die ingaan tegen den Christus. Hij had vroeger gemeend vele wederpartijdige dingen te moeten doen tegen Hem en die Hem beminden. Zooals hij te voren den Christus haatte, zoo lief had hij Hem nu. De heftige vervolger was een vurig prediker geworden. Tegenover de bittere vijandschap der Joden, de spotzucht van de onwetende Heidenen, en de afwijkende gevoelens in de gemeente zelve, toonde hij aan de goddelijke heerlijkheid van den Christus Gods, en de onmisbaarheid van zijn verzoenend lijden en sterven, voor het waarachtig levensgeluk van den mensch, zoowel voor dit als voor het toekomende leven.

Met welk een heilig vuur, met welk een kracht bestreed hij

le dwalingen, die reeds in zijne dagen begonnen in te sluipen n de gemeente.

Men leze slechts het machtige, heerlijke, diepzinnige woord, lat ons in 1 Cor. 15 bewaard is.

De aanleiding voor het schrijven van dit woord vond de Apostel in het voortwoekeren van het beginsel, dat er niet estaat eene opstanding der dooden.

De mogelijkheid van de herleving van het lichaam, dat be-raven was, werd ontkend. Men leerde, dat de opstanding in verdrachtelijken, in geestelijken zin moest worden opgevat: iet eene wederopstanding van het lichaam, maar van de ziel. Dood was dood. Die begraven was, bleef in het graf. Maar e ziel stond op, herleefde bij de wedergeboorte, bij den over-ang van den dood in het leven, van de duisternis tot het licht, an het Jodendom en Heidendom tot de beginselen van Christus.

Dat dit gevoelen ingeslopen was in de gemeente blijkt ons uidelijk in vers 12. „Indien nu Christus gepredikt wordt, dat ij uit de dooden is opgewekt, hoe zeggen *sommigen onder u*, at er geene opstanding der dooden is?”

De meening, dat de Apostel hier doelt op propagandisten uit e secte der Sadduceërs, komt ons al zeer ongerijmd voor. Van ezen kon hij toch niet zeggen: „sommigen onder u”. Het lijkt ons trouwens voldoende uit 2 Timoth. 2 : 16—18, dat de ochening van de mogelijkheid der opstanding geen onbekende ak was in de gemeente. Paulus schrijft daar aan zijn geeste-ijken zoon: „Maar stel u tegen het ongoddelijk ijdel roepen: ant zij zulllen in meerder goddeloosheid toenemen, en hun oord zal voorteten gelijk de kanker; onder welke is Hyme-eüs en Filetus, die van de waarheid zijn afgeweken, zeggende, at de opstanding alreede geschied is, en verkeeren het geloof an sommigen”.

Ook hier wordt bevestigd het woord van den Prediker: „Er niets nieuws onder de zon”. De beginselen van het koude, lle, alle geestdrift en geestelijk leven doodende materialisme nzer dagen, woelden reeds in Paulus' dagen in de gemeente an Christus.

Met een eerbiedwekkenden ijver en met heilig vuur bestrijdt de postel deze verkeerde meening. Hij vangt aan met de gemeente

te wijzen op het Evangelie, dat hij in Corinthe heeft verkondigd. Zij heeft dat Evangelie aangenomen, ook staat ze daarin; zij zal ook door dat Evangelie zalig worden, als zij het behoudt op zoodanige wijze als het haar verkondigd is, tenzij ze tevergeefs d. i. lichtvaardig, zonder genoegzamen grond dit Evangelie aanvaard, geloofd heeft.

En wat is de inhoud van dat Evangelie? Dat is Christus, de levende Christus, die gestorven is voor onze zonde, die begraven is en opgewekt ten derde dage naar de Schriften. Uit een lange reeks van verschijningen, aan tal van menschen, bewijst hij het groote, historische feit van de opstanding van Christus uit de dooden. Terwijl hij schrijft zijn er nog een groot getal menschen, die den opgestanen Heiland met hun eigen oogen hebben gezien, in leven. Zij zijn de levende getuigen voor de waarheid van deze onweerlegbare gebeurtenis.

En nu gaat hij voort met aan te toonen, dat de loochening van dit historisch feit niet een zaak is, die zonder groote schade in de gemeente mag worden toegelaten: zonder de opstanding van Christus is er voor niemand, wie dan ook, zaligheid te wachten. Van haar hangt af al ons tegenwoordig en toekomend levensgeluk.

De Apostel grijpt in de vss. 13—19 heel de leer van de loochenaars eener lichamelijke opstanding aan; hij gaat uit van het algemeene en komt zoo tot het bizondere: sprekend over de opstanding van alle menschen, komt hij tot de opstanding van den Christus Gods; en laat dan duidelijk gevoelen, wat er bij de loochening van eene lichamelijke opstanding overblijft van den Christus der Schriften, van het getuigenis der Apostelen, van het geloof der gemeente en van de verwachting dergenen, die ontslapen zijn.

Als er niet is een opstanding der dooden, dan is Christus ook niet opgewekt, waaruit volgt, dat wij door Hem en met Hem zijn bedrogen; dan is het Apostolisch getuigenis ijdel en valsch; dan is het geloof der gemeente ijdel en tevergeefs, dan blijft zij in hare zonde; dan zijn ook verloren degenen, die ontslapen zijn in de verwachting van een eeuwig zalig leven. Dan staat zelfs het leven van den geloovige, in waardij en genieting, verre beneden het leven van den goddelooze en wereldling:

Indien wij in dit leven alleen op Christus zijn hopende, zoo zijn wij de ellendigste van alle menschen."

Ieder voelt, dat dit woord, bizonder in toepassing op het leven der Christenen in Paulus dagen, een diepe, veelomvattende waarheid verkondigt: kruis en lijden, smaad en vervolging was het deel van alwie Jezus liefhad en beleed. Namelooze ellende moest worden doorworsteld ter wille van het geloof. Als nu de inhoud van het geloof ijdel was; al de beloften der Schriften bedrog; de verwachting van een eeuwig zalig leven eens als een nevel zou verdwijnen, dan was het verkieslijker midden in de wereld te leven en te genieten, wat zij voor het zinnelijk leven ons biedt. *Nu* echter denke niemand, dat het leven van den geloovige ellendiger is dan dat van den goddelooze. Integendeel. De vaste, ontwijfelbare, welgegronde hoop, de zalige genieting van de vertroostingen des Heiligen Geestes, bieden een zoodanig tegenwicht, dat het christelijk leven dat van den wereldling overtreft als de nacht overtroffen wordt door den dag, en de dood door het leven. Niet de ongeloovige, maar het kind van God kan zingen:

„In de grootste smarten.
Blijven onze harten,
In den Heer' gerust".

Dat is vrucht van de zekerheid, welke zich uitspreekt in het woord: *Maar nu, Christus is opgewekt uit de dooden.* De opstanding der dooden, en in verband daarmede de opwekking van Christus, is geen twijfelachtige zaak, zij bezit de hoogste realiteit. Er is nauwelijks eene zaak denkbaar, die sterker historische bewijzen voor zich heeft dan de opstanding van Christus. Die niet door ongeloof beneveld is, moet, met de Evangeliën en het Apostolisch getuigenis voor zich, bij ernstig onderzoek komen tot de erkentenis, dat Jezus Christus is opgestaan uit de dooden. Dat is de groote waarheid, die het middelpunt en de hoofdinhoud is van de prediking der Apostelen, welke zij met hun leven hebben verzegeld. De tegenstelling die Paulus maakt in zijn: *maar nu*, tegenover alle loochening en miskenning, is een getuigenis van volkomen zekerheid. Twijfel bestaat er ten deze bij de Apostelen niet in het minste. Johannes heeft uitgeroepen nog op zijn ouden dag: „Hetgeen van den

beginne was, hetgeen wij gehoord hebben, hetgeen wij gezien hebben met onze oogen, hetgeen wij aanschouwd hebben en onze handen getast hebben van het Woord des levens . . . . dat verkondigen wij u." (1 Joh. 1 : 1, 3.) En Petrus getuigde op den grooten Pinksterdag van Hem, die door den bepaalden raad en voorkennis Gods was overgegeven, welken de Joden genomen hadden en door de handen der onrechtvaardigen aan het kruis gehecht en gedood: „welken God opgewekt heeft, de smarten des doods ontbonden hebbende, alzoo het niet mogelijk was, dat Hij van denzelven zoude gehouden worden". (Hand. 2 : 23, 24). Het is bedroevend, dat nog in onze dagen predikers gevonden worden, die zóó de waarheid durven tegenstaan, dat zij ontkennen de opstanding van Hem, wiens verrijzen uit het graf het leven is voor den zondaar.

Opmerkelijk is het, dat Paulus, sprekend over de opstanding der dooden hier, gelijk bijna overal elders, gewaagt van de *opwekking* van Christus. Men zoeke daarin echter niet een miskenning van Jezus' getuigenis: „Ik heb macht het leven af te leggen en Ik heb macht hetzelve wederom aan te nemen." De Apostel denkt zich Christus als gezant, als knecht des Vaders. Als zoodanig had Hij een taak te vervullen. Hij moest overgeleverd worden om onze zonden en opgewekt om onze rechtvaardigmaking. De opwekking uit de dooden is het goddelijk zegel op het werk van den Borg, het amen des Vaders op het: het is volbracht! van den Middelaar Gods en der menschen.

Ongetwijfeld mag gesproken worden van de *opstanding* van Christus, gelijk de H. S. trouwens meermalen doet. Maar dan stelt zij den Heiland voor als één met den Vader, als Zone Gods, Wien de Vader gegeven heeft het leven te hebben in zichzelven. Als zoodanig staat Hij boven den dood, heeft Hij macht om de boeien des doods van Zich te werpen. Zelfs kon Hij zeggen, gelijk Hij sprak tot Lazarus' zuster: „Ik ben de opstanding en het leven." Maar hier in onzen tekst komt Hij voor als Middelaar, als degene door Wien en in Wien God de Heere Zijn volk tot het leven en tot de zaligheid leidt.

Paulus voegt dan ook aan de woorden: Maar nu, Christus is opgewekt uit de dooden, deze zinrijke uitdrukking toe: (en)

de eersteling geworden dergenen die ontslapen zijn.

Christus is de eersteling der ontslapenen. Schoon is het beeld, dat hier wordt gebruikt. In de eerste garve van het korenveld, welke den Heere werd aangeboden, en als een beweegoffer voor zijn aangezicht bewogen, werd de gansche oogst Jehovah toegewijd en voor heilig gerekend. En zulks naar den regel: „En indien de eerstelingen heilig zijn, zoo is ook het deeg heilig, en indien de wortel heilig is, zoo zijn ook de takken heilig." (Rom. 11 : 16.) Het korenveld is hier het doodenrijk, waarin de Middelaar was nedergedaald. En van dat korenveld is Hij de eersteling, die tot het leven wordt gebracht. Dat wil niet zeggen, dat er vóór Christus geene dooden waren opgewekt; ieder kenner der Schriften weet beter. Maar Hij is de eerste in rang. Hij is de steen, die door de bouwlieden verworpen was, maar van God tot een hoofd des hoeks is gelegd. Hij is de eersteling met betrekking tot Zijne gemeente. Met die gemeente is Hij één, gelijk de eerste garve met den nog te velde staanden oogst. Onafscheidelijk is Christus verbonden met Zijne gemeente. Hier is een eenheid als van bruidegom en bruid, van man en vrouw, van hoofd en leden, van wijnstok en ranken. Wijl nu Christus als de eersteling uit het doodenrijk is uitgeleid, zoo moet volgen, dat allen, die in Hem ontslapen zijn, ook eenmaal lichamelijk zullen opstaan. Nu zullen wel alle dooden, ook de ongeloovigen door Christus worden opgewekt, maar de opstanding van dezen is geen vrucht van hun eenheid met Christus, veeleer een richterlijke daad van Hem door Wien God de wereld zal oordeelen. De garven, die in den eersteling geheiligd zijn, dat zijn degenen, die Christus ingeënt zijn door een waarachtig geloof en die in dat geloof in Hem ontslapen zijn.

Dit woord wordt bevestigd in wat er volgt in de verzen 21, 22: *Want dewijl de dood door eenen mensch is, zoo is ook de opstanding der dooden door eenen mensch. Want gelijk zij allen in Adam sterven, alzoo zullen zij ook in Christus allen levend gemaakt worden.* Door eenen mensch is de dood in de wereld gekomen: door Adams breuke met God is het, dat wij allen sterven moeten. Als hoofd van het Verbond der werken was

hij ons aller wettelijke vertegenwoordiger. Het woord des Heeren: „Ten dage als gij daarvan eet zult gij den dood sterven", gold niet alleen hem, maar allen, die in hem waren en door hem vertegenwoordigd werden. Nu is ons sterven, ons nederdalen ten grave, niet de dood in heel zijn omvang. Veel schrikkelijker nog dan deze is de geestelijke en de eeuwige dood. Doch hier is alleen maar sprake van den natuurlijken dood, van dat bange scheiden van lichaam en ziel. En deze is, naar het woord des Apostels, een onafwendbaar gevolg van Adams breuke met God: wij sterven allen in Adam. Ook in zijn brief aan de Romeinen heeft de Apostel hetzelfde getuigd. „Daarom gelijk door eenen mensch de zonde in de wereld ingekomen is, en door de zonde de dood, en alzoo de dood tot alle menschen doorgegaan is, in welken allen gezondigd hebben .... maar de dood heeft geheerscht van Adam tot Mozes toe, ook over degenen, die niet gezondigd hadden in de gelijkheid der overtreding Adams, welke een voorbeeld is desgenen, die komen zoude." (Rom. 5 : 12, 14.)

Gelijk nu de dood door eenen mensch is; zooals zij allen in Adam sterven, zoo is ook de opstanding der dooden door eenen mensch; zoo zullen zij ook in Christus allen levend gemaakt worden.

Naar de ordinantiën Gods zal de opstanding der dooden door Christus tot stand gebracht worden. Hij zal komen met een stem des Archangels en de dooden die in de graven zijn zullen Zijne stem hooren en zullen uitgaan, die het goede gedaan hebben tot de opstanding des levens, en die het kwade gedaan hebben tot de opstanding der verdoemenis. Door Adam de dood, door Christus het leven. Adams val brengt ons allen in het graf; Jezus' machtwoord doet ons uit dat graf verrijzen.

Men bedenke echter wel, dat het woord: „alzoo zullen zij ook in Christus allen levend gemaakt worden", alleen betrekking heeft op hen, die in Christus ontslapen zijn. In Adam zijn aan den dood vervallen allen, die hij als hoofd van het werkverbond vertegenwoordigde; zoo worden allen, die door het geloof in Christus zijn, door Hem en met Hem, als hoofd en Middelaar van het verbond der genade, tot het leven gebracht. Hij is de eersteling niet van de gansche menschheid,

naar van degenen, die de Vader Hem gegeven heeft, die Hij ocht met Zijn bloed, die door den Heiligen Geest Hem inge-jfd zijn. Dit blijkt op ontegensprekelijke wijze uit dit getui-enis van den Apostel: „Want gelijk door de misdaad van enen de dood geheerscht heeft door dien eenen, veelmeer ullen degenen, die den overvloed der genade en de gave der echtvaardigheid ontvangen, in het leven heerschen door dien enen, namelijk Jezus Christus. (Rom. 5 : 17.)

Dezelfde gedachte wordt vertolkt door deze woorden: *Maar en iegelijk in zijne orde: de eersteling Christus, daarna, die an Christus zijn in Zijne toekomst.*

Alles geschiedt naar de ordinantiën Gods en op den tijd oor Hem te voren bepaald. Christus als de eersteling is eerst it het doodenrijk opgebracht; straks, in Zijne toekomst, volgen ie van Christus zijn, die door het geloof Hem toebehooren. usschen het aanbieden van de garve der eerstelingen en de oleindiging van den oogst verliepen eenige dagen; zoo ligt r een tijd tusschen de opwekking van Christus en de op-tanding van Zijn volk. Maar de dag der herleving komt. Dan reedt in vervulling het woord door Jezus tot de scharen ge-proken: „En dit is de wil desgenen, die mij gezonden heeft, lat een iegelijk, die den Zoon aanschouwt en in Hem gelooft, et eeuwige leven hebbe en Ik zal hem opwekken ten uitersten lage.” (Joh. 6 : 40.)

EEN MERKWAARDIG RAPPORT,

OF

Hoe het niet moet komen tot institueering van Javaansche Kerken.

DOOR

Ds. K. VAN DIJK te KEBOEMEN. (Java)

II. *(Slot).*

Vooreerst een paar formeele opmerkingen.

Het doet eenigszins vreemd aan, dat in een rapport, dat de vraag beslissen moet of en hoeverre gewenscht is de institueering der Kerk te Djogja, met geen woord gewag gemaakt wordt van het oordeel van den „missionairen predikant" te Djogja, en zelfs niet van het feit, dat diens oordeel over de zaak gehoord is. Ook blijkt uit het rapport niet, dat in deze zaak gerekend is met Art. 19 onzer Zendingsorde, waar wordt voorgeschreven.

„Tot het instellen van de diensten op het Zendingsterrein wordt overgegaan, zoodra een genoegzaam aantal geloovigen aanwezig is, die tot kerkformatie willen komen, en *onder hen gevonden worden*, die voor deze diensten *eenige gaven ontvangen hebben.* [1])

En voorts: „Over de vraag of deze toestand op eenige plaats is ingetreden, wint de Dienaar des Woords op dat terrein eerst *het advies in van de afzonderlijke vergadering* [1]), en zendt dit advies tegelijk met zijn eigen voorstellen aan den kerkeraad, die hem zendt."

Is met betrekking tot Djogja volgens dit art. gehandeld, dat de broeders ongetwijfeld kennen? Zoo neen, waarom niet? Zoo ja, waarom wordt bij het uitvoerig advies, dat toch met zorg is opgesteld, van het oordeel, van den missionairen Dienaar en van de afzonderlijke vergadering van Dienaren des Woords niet gerept?

---

[1]) Onderstreeping van mij v. D.

Nog een formeele opmerking: Hoe komt het, dat in het ge-
ele rapport, dat toch met een zeer ingrijpend voorstel komt,
n voorstel, dat belangrijk afwijkt van wat tot dusverre in onze
eref. Kerken bij institueering van nieuwe gemeenten als regel
old, hoe komt het, zeg ik, dat in zulk een rapport, waarvoor
ch het prae-advies van mannen als Prof. Rutgers, Ds. Van
helven, Bakker en Breukelaar is ingewonnen, niet een enkele
ond uit Gods Woord wordt aangevoerd, noch ook uit de
storie, of uit een onzer kerkelijke schrijvers van naam, om
t voorgestelde aannemelijk te maken. Niet alsof ik aan de
annen, die hier aan het woord zijn, het recht of de bevoegd-
id zou willen betwisten, om nieuwe kerkrechterlijke regelen
ontwerpen; maar — wij zijn het van onze mannen anders
woon. Zij weten hun gevoelen in den regel uitnemend te
aven met overeenkomstige uitspraken uit Gods Woord, de
elijdenis, of uit de geschriften onzer beste Geref. theologen;
uit analoge voorvallen in de kerkhistorie. Daarom vind ik
t merkwaardig, dat we hier *niets* daarvan vinden.

En eindelijk ook nog dit: Ik heb bij het lezen van het rap-
rt niet de opmerking kunnen weerhouden: dat de advisenrs
el wat eenzijdig zijn. Of is dat niet eenzijdig, als de broeders
ch van de vraag naar de wenschelijkheid der institueering van
Gemeente te Djogja afmaken met alleen twee bezwaren te
emen, die daartegen ingebracht kunnen worden, zonder ook
aar met één woord te reppen van wat toch ook vóór institu-
ring te zeggen valt. Of wisten de broeders geen enkel ar-
ment, dat daarvóór pleitte? Ongetwijfeld wel. Maar hadden
die dan niet onder de aandacht van den Kerkeraad behooren
brengen, vergezeld van hunne opinie omtrent het min of
eer gewichtige der voordeelen en bezwaren? Nu is het, alsof
kwestie van die institueering iets is, wat zoo maar eens te
rde is gebracht, een mogelijk geval, maar waar niets toe
ngt, noch in Gods Woord, noch in het voorbeeld der apos-
en en evangelisten, noch in den aard en in de nooden der
meente. De broeders zeggen eenvoudig: „*Als* de gemeente
Djogja geinstitueerd werd, dan zou er iets gebeuren, waar
ee bezwaren tegen zijn." Konden ze er niet meer van zeggen?
En zoo doen ze ook weer als ze met hun voorstel tot het

scheppen van een overgangstoestand voor den dag komen. D schijnt daartegen in geen enkel opzicht bezwaar te bestaa zelfs de opmerking vindt men niet, dat hiermee iets nieu op ons kerkelijk terrein wordt ingevoerd; 't is of het zoo va zelf spreekt. Bovendien hebben ze nu wel *vijf* argumenten, d vóór hun voorstel pleiten. Alleen schijnt het aan hunne aanda ontsnapt te zijn, dat diezelfde argumenten evengoed of nog be geldend gemaakt kunnen worden vóór *gewone* institueering. denken de broeders werkelijk, dat bij heusche institueering gee gelegenheid geopend zou worden om de sluimerende gav ten dienste der gemeente te gebruiken, om beter opzicht ov de Europeesche leden te hebben; om de sluimerende gaven ontwikkelen, om de gemeente allengs te wennen aan eig kerkelijk leven, en om de *volledige* institueering allengs vo te bereiden? Maar waarom dan die argumenten alleen vó hunne *schijn*institueering bijgebracht, en niet voor de werk lijke institueering, waartegen *zij* bezwaar hadden. Nu maa het rapport wel den indruk van een stuk, dat opgesteld is o aan eigen meening ingang te verschaffen, en niet om de ze dende Kerk alzijdig voor te lichten.

Maar hiermee ben ik ook reeds tot het zakelijk deel van mij kritiek genaderd.

Laten wij de argumenten van het rapport tegen werkelij institueering en vóór een schijn van institueering der Kerk va Djogja eens onder de oogen zien.

Zij zeggen: de Javaansche broeders te Djogja zijn niet in d mate begaafd, dat ze een zelfstandigen Kerkeraad kunnen vo men. Ze hebben zelf nog te zeer leiding noodig. Ieder gevoe terstond, dat dit een argument van zeer betrekkelijke waarde i Wat is zoo betrekkelijk als bekwaamheid tot een ambt? E wat is moeilijker vooruit te constateeren? Weet men dan Amsterdam zoo precies, wat die Javaansche Christenen al wete hoe sterk ze in het geloof, hoe onberispelijk ze in hun wand zijn, of ook, welke gaven juist vereischt zijn met het oog op speciale behoeften der Gemeente? Er is onder de adviseur die geraadpleegd zijn, één, die de gemeente te Djogja ee weinig kent, en zijn oordeel heeft in dezen groote waard maar — durft hij dat werkelijk voor zijn rekening te neme

it de institueering van Djogja niet door kan gaan omdat de hristenen daar nog niet genoeg bekwaamheid hebben? Maar oe kon hij dan meer dan een jaar geleden adviseeren vóór stitueering der Gemeente te Glonggong, wier leden in dooree zeker ver ten achter staan in ontwikkeling bij die van jogja?

Voorts, wat is de vereischte bekwaamheid en hoe ontdekt en die? Even later in hun rapport spreken de broeders van uimerende gaven, die ten dienste der Gemeente behooren geuikt te worden, en die in den arbeid tot ontwikkeling moeten men. Weten zij precies hoeveel van die sluimerende gaven schuilen? En zouden die *niet* tot de gewenschte ontwikkeling men, als sommige broeders tot heusche ouderlingen en diaken van een werkelijk zelfstandige Gemeente gekozen werden? De broeders rapporteurs zullen toch ook niet willen, dat men achten zal met het institueeren eener Gemeente, totdat er gegd kan worden: ziedaar nu een groep geloovigen met een el *absoluut bekwame* mannen voor het ouderlingschap en dianschap? Of is hier niet het terrein, waar immer plaats blijft or de vraag: „wie is tot deze dingen bekwaam?" Zijn Amsterm's kerkeraadsleden allen bekwaam, om „zelfstandig" de Geeente te regeeren? Zijn daar niet sommige ouderlingen en akenen, die in den beginne nog leiding noodig hebben, ja, *rdt* de geheele kerkeraad niet nog af en toe geleid b.v. door oote mannen, die door school en pers de geesten beheernen, of, om een concreet geval te noemen: heeft de Kerkeraad n zelfstandige beslissing genomen inzake de institueering te ogja, of is hij misschien zelfs niet al te zeer in een bepaalde chting geleid door het rapport en advies, waarover wij thans reken?

Maar waarom zou een zelfstandige Kerkeraad geen leiding eer mogen ontvangen? Stelt dien eisch eens aan zoovele rkeraden van kleine en ook van grootere gemeenten in het derland. Ja, waar is een ouderling, een kerkeraad, een predint, die geen leiding meer noodig heeft? Hebben koningen keizers zelfs niet hunne raadslieden, die hen leiden? Mij nkt, dat iemand pas dan voor eene zelfstandige positie in nmerking komt, niet als hij geen leiding meer noodig heeft,

maar — als hij een helder inzicht in zijne onbekwaamheid b
gint te krijgen, en opziet tegen den ernst zijner roeping; e
als hij in dat bewustzijn zich zijne leidslieden kiest uit bekwam
en wijze menschen niet alleen, maar ook daarbij om hooge
leiding opziet tot God.

En zouden de broeders die geschiktheid aan de Javaansch
Christenen durven ontzeggen? Wat mij betreft, ik ben er w
zeker van, dat ze leiding noodig zullen hebben; maar ook, d
die niet ontbreken zal, en — dat ze die niet zullen afwijze
Ze zullen leiding ontvangen van Amsterdam's gezonden Dienaa
ook van Amsterdam's Kerkeraad; van de overige broeders, d
hier in de zending arbeiden en van de andere Gemeente
Maar bovenal, God de Heere, de Koning Zijner Kerk, zal h
die jeugdige Gemeente, die naar Zijne inzettingen begeert t
leven, niet laten ontbreken aan het licht en de leiding van Zij
Woord en van Zijnen Geest. Dat de broeders met hun argu
ment, dat ze aan de mindere bekwaamheid der broeders t
Djogja ontleenen, niet zeer sterk staan, dat bewijzen ze over
gens zelf voldoende in het vervolg van hun rapport. War
daar blijkt, dat diezelfde menschen, die geen ouderlingen e
diakenen der kerk van Djogja kunnen worden, wel bekwaa
worden geoordeeld om leden te zijn van den Kerkeraad va
Amsterdam; en om dan tezamen *in* dien grooten Kerkeraad va
Amsterdam een vrij zelfstandige „wijkcommissie" te vorme
Is het dan soms zooveel gemakkelijker ouderling van Amster
dam dan van Djogja te zijn; gemakkelijker een wijk van Am
sterdam geestelijk te verzorgen, dan een gemeentetje in Djogj
dat juist even groot is. Dragen soms de wijkouderlingen va
Amsterdam geene persoonlijke verantwoordelijkheid voor he
deel der kudde, dat aan hunne zorg is toevertrouwd, en krij
gen zij geen zware taak op hunne schouders? Is het voor ee
wijkouderling van Amsterdam van minder beteekenis of hij be
kwaam is of niet bekwaam; en kan een ongeschikt man al
wijkouderling geen kwaad, als hij maar niet mee stemt in d
kerkeraadsvergaderingen? Eerlijk gezegd, het is mij niet dui
delijk, waarom een Javaansche broeder te Djogja *wel* ouderlin
van Amsterdam kan zijn, en *niet* van Djogja, tenminste als me
heusche ouderlingen bedoelt. En dit laatste moet men toc

el opmaken uit de wijze waarop straks de verkiezing en be-
estiging der ambtsdragers geregeld is. 't Worden heusche
mbtsdragers, die wettiglijk van God en Zijn Gemeente beroepen
ullen zijn, die in staat geacht worden, om volgens de zuivere
er hun ambt getrouw te bedienen, naar hun vermogen, de
uderlingen in het regeeren der kerk, en de diakenen in de
ediening der armen. Dat ze zulks doen zullen, moeten ze
nminste plechtig beloven bij hun bevestiging. En iemand iets
laten beloven, wat men meent, dat hij niet doen kan, mag
ch onzedelijk genoemd worden. Dat kan de bedoeling van
et rapport niet zijn. Maar dan moet ik toch nog weder vra-
en: Hoe is dat mogelijk, dat dezelfde menschen op hetzelfde
rrein in denzelfden werkkring iets *wel* zullen kunnen doen,
s ze heeten: ouderlingen van Amsterdam, en niet, als ze wor-
en: ouderlingen van Djogja. Dat gelooven de rapporteurs
lf niet. En het sterkste bewijs, dat zij niet in de te groote
nbekwaamheid der Djogjaasche broeders voor het zelfstandig
ekleeden van het ambt in die Gemeente gelooven, is wel dit,
t zij er geen bezwaar in vinden, om bij de bevestiging dier
enschen als ouderlingen en diakenen van Amsterdam, den
ienaar des Woords in het gebed tot God o. a. deze woorden
den mond te leggen: „Wij danken U, dat Gij ons tegen-
oordig in deze plaats verleend hebt mannen van goede ge-
igenissen die begaafd zijn met Uwen Geest."

Ziet, als dat nu waar is, wat de rapporteurs zelf zeggen en
ten zeggen, n.l. dat onder de geloovige Javanen wel enkele
oeders zijn, die eenige *gave hebben van het ambt*, mannen die
eker niet maar voor den vorm) verklaren kunnen, dat *zij de
hriften des Ouden en Nieuwen Testaments houden voor het
nige Woord van God en de volkomene leer der zaligheid*, en
t ze *alle leeringen verwerpen, die daartegen strijden*, man-
n *van goede getuigenis* en die *begaafd zijn met Gods Geest*,
s dat alles waar is van enkele geloovigen te Djogja, wat blijft
dan over van het bezwaar tegen institueering dier Gemeente,
t ontleend wordt aan de mindere bekwaamheid dier menschen?

Maar nu het andere bezwaar. Als de gemeente te Djogja
institueerd wordt, dan moet die gemeente ook *al* den zen-
ngsarbeid, door Amsterdam aldaar verricht, terstond overne-

men, zeggen de broeders. Ik vrees, dat de broeders hier i anders zeggen, dan zij feitelijk bedoelen; want dat wijze ma nen zoo iets heusch zouden meenen, als wat daar staat, wa lijk, dat kan ik haast niet gelooven. Maar ik heb het nu ni tegen personen, of tegen persoonlijke opinie's, maar tegen h rapport, en dan moet ik mij houden aan hetgeen daarin g schreven staat.

En dan herhaal ik, wat ik boven reeds zeide: Als men h zoo meent, waarom die kwestie van institueering der Kerk Djogja niet maar voor eenige tientallen van jaren geheel v de baan geschoven? Want dat is wel zeker, dat de Gemeen te Djogja er in de eerste jaren niet aan kan denken al d missionairen arbeid over te nemen, die de Kerk van Amsterda thans daar verricht. Want daartoe zou de Gemeente, behalv een eigen Dienaar des Woords, ook een eigen zendeling mo ten beroepen; want dat zendingswerk alléén eischt wel minste een geheelen man, een gestudeerd man; iemand die in onz officiëele kerkelijke taal tegenwoordig „een missionair pred kant" genoemd wordt, d. w. z. een zendeling, die als reg academicsche opleiding heeft genoten en door de Kerken oo bekwaam geacht wordt om haar als predikant in het vaderlan te dienen. En één zoo'n Dienaar is wel het minste wat voo den missionairen arbeid te Djogja noodig is; want die arbei breidt zich gestadig uit. Maar al zou het bij één blijven, e zal dan toch heel wat water door de Schelde moeten looper voor de gemeente te Djogja er toe zal komen om zelfstandi dien arbeid te aanvaarden, al ware het dan met aanzienlijke geldelijken steun van Amsterdam. En ik aarzel ook niet er bi te voegen: Amsterdam zal zich nog heel, heel lang moeten be denken, vóór het dien arbeid, waartoe het zich van Godsweg geroepen weet, aan een jeugdige gemeente als die te Djogj *wil* overdragen. En daarin heeft Amsterdam ook groot gelijk Mij dunkt, dat zal Amsterdam nooit doen, zoolang als het geld tot het bekostigen van dien arbeid grootendeels uit Amsterdam moet komen. En ook dit is recht, want waar God de midde len geeft om iets te doen, dáár legt Hij óók de verantwoorde lijkheid voor de besteding van die middelen. Het zou een ongerijmdheid zijn, zoo Amsterdam ooit tegen Djogja zou zeg

en: „Hoor eens, Gemeente in Djogja, nu voortaan hebt Gij de eheele leiding en de geheele verantwoordelijkheid voor den ndingsarbeid daar bij U, maar wij zullen alles betalen".

Mijn conclusie is dus deze: wil Amsterdam zich houden aan at het hier als eene voorwaarde voor de institueering der erk van Djogja noemt, dan kan het evengoed zeggen: Er is de eerste tientallen van jaren nog geen denken aan, dat jogja zijn eigen Kerkeraad kan krijgen. Maar is die voor-aarde wel waarlijk te handhaven? Ik meen van niet. Mij unkt, dat we hier met een argument te doen hebben, dat te eel en daarom *niets* bewijst. Als dat waar was, dat op een aats geene gemeente geinstitueerd mag worden, of op die-elfde plaats moet nu ook terstond die Gemeente heel den mis-onairen arbeid voor die plaats en hare omgeving overnemen, an is Paulus er veel te vlug bij geweest met het institueeren er Gemeenten van Iconium, Lystre, Derbe, Efeze, Corinthe nz. enz. Want het is duidelijk, dat na die instelling der amb-n de heilige apostel nog meermalen op die plaatsen geweest, om daar zendingswerk te doen, niet onder leiding van die uderlingen, maar krachtens zijne roeping. Volgens het rapport ou de apostel daarmee die jeugdige gemeenten feitelijk „on-ondig" verklaard hebben. Maar zoo is het niet. Dit zou het eval geweest zijn, als de apostel gekomen was, om aan de uderlingen het werk, dat *hun* was opgedragen, uit de handen nemen en hen een wijle op non-activiteit te stellen. Doch it was in het minst niet noodig.

Toen Paulus na zijn eerste zendingsreis weder te Derbe en ystre kwam, had hij nog genoeg te doen, zonder de ouder-ngen, die daar waren, op zij te zetten. Ja, zijn taak was nu nist uitgebreider dan voorheen. Want nu had hij de ouder-ngen te vermanen van hunne roeping, opdat ze getrouw en aarstig zouden zijn; en hij had het evangelie te prediken aan egenen, die buiten waren. Trouwens nergens blijkt in de chrift, dat het zendingswerk als zoodanig tot de taak van de uderlingen of diakenen behoort. Tot de ouderlingen heet het: "Weidt de kudde Gods, die onder u is," maar nooit: Predikt et evangelie aan alle creaturen". De broeders vergissen zich an ook, als zij het in hun rapport doen voorkomen alsof, zoo

de Kerk te Djogja werd geinstitueerd, daarmee ook heel
stad met al hare inwoners tot het terrein dier geinstitueer
Kerk zou behooren. Wel in dien zin, dat de geheele stad
plaats zal zijn, waarop hunne ambtelijke werkzaamheid zich z
bewegen; maar niet zoo, dat al wat daar woont nu ook te
stond voorwerp van hunne ambtelijke werkzaamheid word
Een voorbeeld kan duidelijk maken, wat ik bedoel: In Amste
dam is een Geref. Kerk met ouderlingen. Die ouderlingen b
wegen zich in hun ambtelijken dienst door de geheele sta
Maar rekenen ze alle Amsterdammers tot hunne kudde? Ze
gen ze b.v. tegen de Hervormde, Luthersche, Doopsgezinde e
andere predikanten en ouderlingen, die daar werken: Gij arbei
op *ons* terrein, Gij neemt ons *ons* werk uit de handen, en ve
klaart ons feitelijk onmondig? Immers neen? Het terrein hun
ner herderlijke werkzaamheid strekt zich niet buiten hunn
Gemeente uit. En zoo zal het ook in Djogja zijn. Als daa
eenmaal de Kerk geinstitueerd is, dan hebben de ouderlinge
hunne kudde, die ze met den Dienaar des Woords hebben t
verzorgen. Wie zich buiten hen als leeraar of opziener va
die *kudde* wil opwerpen, komt op hun terrein. Maar dat gel
volstrekt niet van een Gemeente, die daar zendingswerk gaa
verrichten onder de Mohammedanen en heidenen, die daar wonen
Het *zendingsterrein* van geen enkele Kerk is plaatselijk begrens
van Christuswege; en ook geen enkel zendingsterrein behoor
tot ééne gemeente met uitsluiting van alle andere. Zelfs Am
sterdam zou met recht aan geen enkele Kerk kunnen verbieden
om een zendeling naar Amsterdam te zenden voor den arbeid
b.v. in de achterbuurten; ook zou Amsterdam zulks niet als
een inbreuk op de rechten zijner gemeente behoeven te be
schouwen; hoogstens kon er tegen Amsterdam eene aanklach
in liggen, alsof zoo'n groote, krachtige Gemeente niet genoeg
deed voor den arbeid der evangelisatie in haar eigen woon
plaats. Maar een onmondigverklaring zou daarin toch nie
liggen opgesloten. Op zendingsgebied mag iedere Kerk ge
rust zeggen: De geheele wereld is mijn terrein. Niet elk
Kerk heeft haar afgemeten stukje, zooals b.v. de steden de
Levieten onder Israël, zooveel ellen naar de vier windstreken
Evenals de visscher op zee zijn net uitwerpt waar hij wil

zoo doet de Kerk in de zending. Alleen *bij onderling overleg* worden de grenzen afgebakend; en daarbij is het heel goed mogelijk dat een kleine Kerk tot een groote Kerk zegt: „Kom hier in mijn buurt een beetje, want ik heb goed vischwater, maar ik heb nog geen menschen om de netten te bedienen, of ik heb het waarlijk nog te druk in mijne huishouding om er op uit te gaan.” Zou de groote Kerk, die op zoo'n verzoek inging, die kleine daarmee onmondig verklaren? Neen toch. Maar, weet Gij, wanneer ze wel op de mondigheid van die kleinere zuster inbreuk zou maken? Dan, als ze zich zou vermeten om te zeggen: „Gij hebt nog een erg armoedig huishoudinkje, en een erg sober uitzetje; ook kunt Ge naar buiten nog lang niet zoo krachtig optreden, als ik met al mijn Dienaren en al mijn middelen. En nu woudt Ge toch Uw eigen zaken al regelen? Neen, maar ik zal bij U in huis wel mijne Dienaren aanstellen, en die zullen de zaken daar besturen onder mijn toezicht, en daar moet Ge dan maar goed naar kijken, dan kunt Ge later, zoodra Ge in staat zijt *al mijn* werk daar in Uw huis en in Uwe omgeving, zelf te besturen en te leiden, eens baas in Uw eigen huis worden.” Zou dat zijn een zwakkere zuster onmondig verklaren, of niet? En ziet, dat is nu toch ongeveer wat Amsterdam tegenover Djogja in den zin heeft te doen.

Natuurlijk wil het dat doen met de beste bedoelingen, uit moederlijke zorg voor haar jong zustertje. Zij hebben wel vijf redenen, die dezen maatregel aanbevelen.

Ik heb die vijf redenen al genoemd. Maar hier moeten wij ze nu toch even bespreken.

Vooraf echter eene opmerking.

In Gods Woord wordt ons geleerd, waartoe de Heere aan Zijne gemeente hare ambtsdragers geeft. O. a. vinden we dat in Ef. 4 : 11, 12, waar Paulus zegt, dat Christus in de Gemeente gegeven heeft sommigen tot apostelen, en sommigen tot profeten, en sommigen tot evangelisten, en sommigen tot herders en leeraars; *tot volmaking der heiligen, tot het werk der bediening, tot opbouwing des lichaams van Christus.* Op een andere plaats zegt dezelfde apostel, dat de ouderlingen gesteld zijn tot opzieners *om de gemeente Gods te weiden.*

De ambten zijn instellingen van Christus, door Hem gegeven tot den opbouw Zijns lichaams, en voor de verzorging Zijner kudde. Dit wijst er reeds op, dat de Gemeente de ambten noodig heeft, dat zij er niet zonder zijn kan. En de praktijk der apostelen is er om dit te bevestigen. Uit wat wij van hunne Handelingen beschreven vinden blijkt, dat het schier hunne eerste zorg voor de nieuw gestichte Gemeenten was, dat ze daar ouderlingen deden verkiezen.

Men zou verwachten, dat een rapport, waarin de geschikste wijze van institueering eener Gemeente besproken wordt, zou uitgaan van die instelling des Heeren, en van die praktijk der apostelen. Ja, ik ben er haast zeker van, dat het rapport dit ook gedaan zou hebben, als de opstellers geweten hadden, met hun voorstel zich te bewegen in de Schriftuurlijke lijn, d. i. als ze werkelijk de noodzakelijkheid van wezenlijke institueering der Gemeente te Djogja hadden willen bepleiten. Maar nu ze die lijn verlaten, en voor een soort schijn-institueering van eigen vinding gekozen hebben, nu vervalt, dat gevoelen ze, voor hen het recht om op Gods Woord zich te beroepen. En blijft voor hen niets over, dan eenige *nuttigheids*argumenten aan te voeren, als gold het hier een gewone menschelijke instelling, de oprichting van een jongelingsvereeniging of van een reciteergezelschap.

En wat zijn nu die nuttigheidsargumenten?

In de eerste plaats heet het: Wij openen zoo gelegenheid om de nu sluimerende gaven ten dienste der Gemeente te gebruiken. Maar ik moet vragen: en zou die gelegenheid niet geopend worden, zoo sommige broeders geroepen werden om ouderlingen te zijn van Djogja, en niet van Amsterdam?

Hierdoor zou ook over het Europeesche deel der Gemeente beter opzicht kunnen worden geoefend; wel te verstaan, daardoor, dat er personen in het ambt gezet werden als leden van Amsterdams Kerkeraad. Maar ik waag weder te vragen: als diezelfde personen nu eens in hetzelfde ambt gezet werden als leden van den Kerkeraad van Djogja, zouden ze dan geen opzicht kunnen oefenen over het Europeesche deel der gemeente?

Voor het voorstel der broeders heet in de derde plaats te pleiten, dat er daardoor gelegenheid komt de sluimerende

gaven te ontwikkelen, wijl de broeders die als ouderling of diaken dienen, in de bediening der ambten worden geoefend en allengs leeren zelfstandig op te treden. Ik vraag ook ditmaal: wordt dit doel niet even goed bereikt, als diezelfde broeders dienen als ouderling of diaken van Djogja? Is het ouderlingschap voor iemand, die dadelijk geroepen wordt tot lid van een *zelfstandigen* Kerkeraad niet tot een leerschool? Zijn er niet in elke zelfstandige Gemeente tot het ambt geroepen menschen, waarvan men zeide: Nu, die man kan wel een heel goed ouderling *worden*, maar de vorming in de praktijk ontbreekt hem nog? En was dat dan een reden om zulke menschen voorloopig alle verantwoordelijkheid te ontnemen, of hun niet meer dan halve bevoegdheid toe te kennen?

Ten vierde, zegt het rapport, wordt de Gemeente allengs gewend aan een eigen kerkelijk leven; nl. wanneer haar voorloopig het hebben van een *eigen* kerkelijk leven ontzegd wordt. Ik zou zoo zeggen, dat een Gemeente het best aan een eigen kerkelijk leven went, als zij ook werkelijk als een zelfstandige Kerk heeft op te treden; en dat ze daarentegen aan een eigen kerkelijk leven *ontwend* wordt, wanneer ze gedwongen wordt om de macht, die haar van Christuswege toekomt, *niet* te gebruiken, en bij den voortduur hare zaken te *laten* regelen en beslissen door een andere Kerk. Ook vrees ik, dat, wanneer Amsterdam nu aan Djogja leert, dat een gemeente ouderlingen en diakenen kan kiezen, zonder daardoor zelfstandig te worden, Djogja op hare beurt dit later weer aan andere gemeenten in hare omgeving zal trachten in te prenten, en zoo zullen we dan hier krijgen Djogja als Gemeente onder souvereiniteit van Amsterdam, en bv. Péntén als vasal van Djogja. Péntén met ouderlingen en diakenen uit haar midden gekozen, maar niet verantwoordelijk aan eigen Gemeente, niet gerechtigd om zelf in belangrijke zaken eene beslissing te nemen, maar dit recht berustende bij Djogja. En zoo krijgen we dan in de Geref. Kerken op Midden-Java een zuiver hierarchisch systeem van kerkregeering, met ouderlingen boven ouderlingen, heel anders dan bv. voorgeschreven staat in art. 84 van onze K. O.

Natuurlijk ligt zoo iets niet in de bedoeling der rapporteurs; maar hoe zal het Ds. Zwaan mogelijk zijn om aan zijn Ge-

meente te leeren, dat *zij* de baas niet mag trachten te spelen in die van Péntén, gelijk Amsterdam het bij haar wil doen. Ik acht de macht van Ds. Zwaan's logica daarvoor niet toereikend. Derhalve, wat als vierde argument voor ouderlingen van Amsterdam te Djogja wordt aangevoerd, dat kan wel dienen als aanbeveling voor werkelijke institueering; want dat is zeker, bij heusche institueering zou de gemeente allengs gewend worden aan een *eigen* kerkelijk leven.

Nog eene reden hebben de broeders om hunne schijn-institueering aan te bevelen. Zij zeggen: op die wijze wordt, zonder dit te forceeren, de volledige institueering voorbereid.

Hiermee wordt zijdelings uitgesproken, dat institueering van eene Kerk zonder een overgangstoestand als door hen bedoeld, altijd iet of wat geforceerd moet heeten, en zoo zou die zaak dan geforceerd zijn door Heeg's Kerk op het Friesche terrein; en ook door den Apostel Paulus te Lystre en Iconium en dergelijke, want uit niets blijkt, dat daar eerst een poosje ouderlingen van Antiochië aan het werk geweest zijn. Ja, dat was dan wel heel erg geforceerd, want die gemeenten waren er pas, en dus nog in 't geheel niet gewend aan een eigen kerkelijk leven. Maar hoe kunnen de broeders zoo iets te Djogja geforceerd noemen, waar Ds. Zwaan en Ds. Bakker meer dan 10 jaren onafgebroken gewerkt hebben, en waar den christenen langen tijd duidelijk geleerd is, dat het eisch van gezonde ontwikkeling eener Gemeente des Heeren is, dat, zoodra het kan, uit haar midden ouderlingen en diakenen beroepen worden. Maar dan verklaart zich ook onze Z. Orde voor dergelijk forceeren, want zij zegt in art. 19: „Tot het instellen der ambten wordt overgegaan, *zoodra* een genoegzaam aantal geloovigen aanwezig is, die tot kerkformatie willen komen, en onder hen gevonden worden, die voor deze diensten *eenige gaven* hebben ontvangen." Volgens het rapport zelf is de voorwaarde, die de Z. Orde stelt, te Djogja al lang aanwezig; en toch zijn ze bang de zaak te forceeren, als zij nu volgens de Z. Orde zouden handelen.

Volgens het rapport zou men met het scheppen van den daarvoor gestelden overgangstoestand handelen volgens den regel: „maak het niet, maar laat het groeien." Maar hoe men

dat kan zeggen, schijnt mij onbegrijpelijk. Wat beteekent het, dat iets groeit? Wil dat niet zeggen, dat iets door den drang, die God daarin gelegd heeft, zonder dwang en zonder van buiten bijgebrachte hulp, zich ontwikkelt? Groei kan men hoogstens leiden, maar in geen enkele periode van den groei laat zich dit proces vervangen door maakwerk. Men kan niet een boom een poosje laten groeien, dan een stuk er op spijkeren, en dan weer laten groeien. Maar laat nu eens de gemeente te Djogja *groeien*, en Amsterdam daarbij niet dwingend, doch slechts leidend en verzorgend optreden. Hoe zal er bij dien ongestoorden groei ooit uit die gemeente voortkomen een stuk Amsterdamsche Kerkeraad. Er kan niet uit groeien, wat er niet in zit. En waarlijk, zoo iets zit in onze gemeenten op Midden-Java niet. Bovendien, hoe zal later uit een ouderling van Amsterdam weer een ouderling van Djogja groeien? Ik dacht toch, dat groei ontwikkeling tot *hooger* was, en niet omgekeerd. Overigens, indien Amsterdam waarlijk meent, dat zonder zijn kerkeraadsleden het nog teere plantje van Djogja's gemeente zich niet behoorlijk zal ontwikkelen, laten zij die kerkeraadsleden dan uit *hun midden* kiezen en hierheen zenden; dan zullen wij ze hier naast die gemeente een plaats geven, evenals men een stokje naast een stekje in den grond kan zetten. Maar Amsterdam moet niet, terwijl het stekje aan het groeien is, daar hout voor haar stokjes uit willen snijden en dan zeggen: Zie zoo, die stokjes zetten wij daar nu naast, in de hoop dat zoo de stam en takken van het boompje sterk genoeg zullen worden om eenmaal op zichzelf te staan. Snijdt die takjes er niet uit, zeg ik, maak er geen stokjes van; maar laat ze groeien in het verband, waarin God ze heeft geplaatst. Die stokjes zullen dood gaan, of wat nog erger zou zijn, zij zullen zelf beginnen te groeien, en het boompje op zij dringen of dooddrukken. Dan zal er wel iets groeien nl. de macht van Amsterdam over 's Heeren erfdeel op Midden-Java, maar de gemeente van Djogja zal kwijnen. Wij bidden U, broeders, *maakt* het zoo niet, maar *laat* het groeien.

Al die voordeelen van den overgangstoestand, dien de broeders voorstellen, zijn dus voor een deel dezelfde, die in

echte, wezenlijke institueering gelegen zijn; en voor een and
deel zijn ze zeer twijfelachtig. Het grootste bezwaar is wel
het voorstel wil ingrijpen in den natuurlijken gang van de on
wikkeling der Gemeente, het brengt er een vreemd element in
dat niet van zelf voortkomt en — evenmin van zelf verdwijne
zal. Het brengt de positie der Gemeente achteruit in plaat
van vooruit; want de krachten, die in de Gemeente schuilen, wor
den niet rechtstreeks gesteld in dienst der Gemeente, maar –
ze worden in dienst genomen door Amsterdam; natuurlijk we
in het belang der Gemeente, maar toch zoo, dat Amsterdam za
zeggen, wat er mee gedaan moet worden. Dat het rapport he
zoo bedoelt, is duidelijk. Lees maar: De Kerk in Djogja *word*
daardoor nog geenszins geïnstitueerd. *Zij ontvangt nog gee*
eigen Kerkeraad. Ambtelijk blijft de leiding van den arbeid bi
den Kerkeraad te Amsterdam.

Maar dit is juist, wat we *niet* hebben moeten. *Djogja* moe
geinstitueerd. Amsterdam *heeft* zijne organen voor het verrich
ten van al den ambtelijken arbeid, waartoe het geroepen is;
Amsterdam *is* immers geinstitueerd? En zijn *daar* te weinig
ouderlingen, er is nog keuze. *Hier* heeft niet Amsterdam, maa
Djogja zijne ouderlingen noodig.

Het is hier weer dezelfde fout, die sinds de vaststelling onze
Zendingsorde overal het rechte inzicht in de verhoudingen op
zendingsgebied verduistert. Men schijnt in onze Gereformeerde
Kerken maar niet te kunnen inzien, dat Amsterdam en Djogja,
Utrecht en Poerworedjo, Heeg en Keboemen, Rotterdam en
Poerbolinggo, Delft en Wonosobo telkens *twee* plaatsen zijn.
Het is zeer te bejammeren, dat onze voormannen, die deze
gedachte, alsof in Amsterdam en Djogja tegelijk eenzelfde
plaatselijke Kerk kan bestaan, mee in de wereld geholpen hebben, tot nog toe niet dat misverstand hielpen opruimen. Het
kan niet anders, of, wanneer later het rechte inzicht omtrent
die zaak weer veld wint, dan zal men er zich over verwonderen, dat Gereformeerde menschen, hebben kunnen meegaan
in de dwaling dat ééne plaatselijke Kerk bestaan kan in twee
verschillende werelddeelen, zoodat de deelen dier ééne
plaatselijke Kerk op honderden mijlen afstands van elkander
liggen.

Ik weet wel hoe men tot die dwaling komt, en waarom men daaraan zoo hardnekkig vasthoudt. Het komt daardoor, dat men begonnen is met te zeggen: Een zendeling is niet anders dan een Dienaar des Woords eener plaatselijke Kerk. Van uit deze stelling komt men zeer gemakkelijk tot de conclusie, dat de geloovigen te Djogja en te Amsterdam tot ééne plaatselijke Kerk behooren. Men redeneert dan aldus: Een missionair predikant bekleedt een gewoon kerkelijk ambt, onze Gereformeerde beschouwing bindt het ambt aan de plaatselijke Kerk; iemand kan geen ambtsdrager zijn, zonder Gemeente waaraan hij is verbonden, ook kan hij geen ambtsdrager zijn van twee Gemeenten tegelijk. Nu is het duidelijk, dat een missionair predikant de dienaar is der Kerk, die hem zendt, en tegelijk zijn ambt bedient aan de geloovigen, die hij vergadert. Hij dient in zijn ambt dus twee groepen van geloovigen. Twee *Gemeenten* tegelijk dienen, dat kan niet, dus — die twee groepen van geloovigen behooren tot één gemeente.

Nu zou men, bij dit punt aangekomen, op zijn weg terug kunnen keeren en zeggen: is ons uitgangspunt wel goed geweest, m. a. w. is een zendeling wel waarlijk een gewoon ambtsdrager der Kerk, die hem zendt. Maar dat doet men niet zoo gemakkelijk. En met reden niet. Dat een zendeling eigenlijk niets anders was dan een gewoon Dienaar des Woords, dat was juist het *nieuwe* in onze nieuwe zendingsorde; dat was *het* speciaal Gereformeerde in de regeling der zendingszaken door onze Gereformeerde Kerken. Wij waren trotsch, dat het voor onze Gereformeerde Kerken was weggelegd om dat nieuwe *beginsel* te ontdekken. Natuurlijk werd dat nieuwe beginsel een troetelkindje.

Ter wille van dit troetelkindje wordt nu echter een ander kind wel eens in den hoek gezet, nl. het beginsel, dat de éène Kerk van Christus *plaatselijk* tot openbaring komt in afzonderlijke gemeenten of *plaatselijke Kerken.* Volgens onze Gereformeerde opvatting is er in de Kerk van Christus onder ons éénig Hoofd geen hoogere besturende macht, dan — de Kerkeraad eener plaatselijke Kerk, en kan zich de macht van één Kerkeraad ook niet verder uitstrekken, dan tot de Kerk van zijne plaats. Zoo kunnen wij dus nooit één Kerkeraad krijgen,

regeerende over twee vergaderingen van geloovigen op twe verschillende plaatsen. Niet alsof de leden van ééne plaats lijke Kerk niet in verschillende dorpen zouden kunnen wonen maar — de geloovigen van die twee of meer dorpen moete dan toch in éėne plaats samenkomen, en *gezamenlijk* uit hu midden hunne opzieners en diakenen kiezen. Evenzoo is he wel mogelijk, dat de geloovigen van éėne plaats in meerde gebouwen afzonderlijk vergaderen, maar zij zijn dan toch één gemeente ondanks die splitsing, omdat zij geloovigen van één plaats zijn.

Met deze opvatting van het kenmerkend Geref. beginsel va *de plaatselijke kerk* kan ik onmogelijk rijmen, wat men tegen woordig in onze Geref. Kerken schijnt te willen, n.l. dat Gere Christenen in Indië lid van een plaatselijke Kerk in Hollan kunnen zijn.

Welk *plaatselijk* verband is er nu tusschen geloovigen o Java en in Nederland? Kan iemand de *plaats* aan wijzen, waa de gemeente van Amsterdam te vinden is, wanneer men er d geloovigen te Djogja bij wil nemen? Maar hoe wil men te wereld van eene plaats spreken, als men om die plaats geen grenzen kan trekken, waar die plaats binnen valt, en waar, wa niet tot die plaats behoort, buiten ligt?

Trouwens, het is duidelijk, dat men niet van de eenheid hun ner woonplaats uitgaat, als men Djogjaasche en Amsterdamsch geloovigen tot éėne plaatselijke Kerk wil brengen. Men schuif integendeel voor de plaatselijke eenheid een andere eenheid i de plaats, die wel in het Roomsche, maar niet in het Geref stelsel van Kerkregeering past. Men gaat van den dominee uit even als de Roomschen van den paus. Niet, dit om misver stand af te snijden, alsof men van den dominee een paus maakt maar toch zoo, dat men de eenheid der gemeente zoekt i zijn persoon, of liever in zijne ambtelijke verhouding tot ver schillende groepen van Christenen. Het onhoudbare hierva *moet* ieder gevoelen, die even nadenkt. Neen, de Djogjaa sche Christenen behooren *niet* tot de plaatselijke Kerk va Amsterdam, evenmin als die van Keboemen tot die van Hee behooren.

De Kerkeraad van Amsterdam heeft dan ook niet de minst

esturende macht over de geloovigen te Djogja, ook nooit ge-
ad. [1])

Te Djogja *is* een plaatselijke Kerk, die niet pas als zuster-
erk van Amsterdam beschouwd zal moeten worden als zij vol-
dig geinstitueerd zal zijn; maar die reeds nu, ongeinstitueerd
ze is, eene zusterkerk van Amsterdam is, met in beginsel
ezelfde rechten. [2])

Zooals de Kerk van Djogja *nu* is, d. w. z. nog ongeinstitu-
erd, heeft zij geen enkel bevel van Amsterdam op te volgen,
mdat het van Amsterdam komt; Christus is haar eenige Ko-
ing, en Zijn Woord de eenige wet, waarvoor die gemeente
nvoorwaardelijk het hoofd heeft te buigen. Wil Amsterdam
och de meerdere zijn van die kleine, zwakke, nog niet eens
einstitueerde Kerk van Djogja, dan is daartoe de eenige weg,
iet dat zij zegge: „*wij* zullen zeggen hoe het bij U moet wezen";
aar dat zij die zwakke gemeente *diene*; naar de wet, die even
oed voor Kerken als personen in Christus' Koninkrijk geldt:
Zoo wie onder U zal willen groot worden, die zij uw *dienaar*".

Dat *weet* Amsterdam ook wel, maar het schijnt, dat de Ker-
raad in den „*last*", dien hij aan zijnen zendeling te Djogja
f, daarmee weinig heeft gerekend. Daarin wordt „*last*" en
nacht" gegeven niet alleen aan Ds Zwaan om ouderlingen
diakenen van Amsterdam te laten kiezen, maar indirect ook

---

1) Ik meen, dat dit in overeenstemming is met wat Dr. Bavinck
gt in zijne Dogm. IV, Hoofdst. 48, p. 7: „naar de H. S. is iedere
aatselijke Kerk zelfstandig, eene ecclesia completa, hoe klein en
ring zij ook wezen moge. Er zijn geen moederkerken in dien zin,
t de eene Kerk over de andere zou mogen heerschen; noch Je-
zalem, noch Rome heeft op zulk eene regeering eenige aanspraak.
lle kerken staan gelijk, omdat zij alle, al is de eene middelijker-
jze ook door de andere gesticht" (gelijk b.v. Djogja door Amst.)
p dezelfde wijze d. i. rechtstreeks en volstrekt van Christus af-
nkelijk en aan Zijn Woord gebonden zijn."

2) Dr. Kuyper zegt in zijn Tractaat van de Reformatie, blz. 48:
e Gereformeerde Kerk heeft naar luid van Gods Woord tot COR
CLESIAE niet de genademiddelen, maar de verkiezing der uitver-
renen, en het is dienovereenkomstig, dat de kerk *niet* door de
stelling van eenigen dienst, maar *door het optreden der geloovigen*
openbaring komt." Zoo heeft dus de vraag naar *het bestaan*
ner gemeente te Djogja niets te maken met de vraag of de ge-
eente reeds een eigen kerkeraad heeft. Waar het op aan komt
dit: Heeft Christus op die plaats Zijne geloovigen, die naar Zijne
zettingen beginnen te leven.

aan de Christenen te Djogja om te doen, wat zij zelf niet geeren, en aan de broeders, die gekozen zullen worden, eene plaats in te nemen en eene taak te aanvaarden, die h niet door de Gemeente te Djogja, maar door den Kerkeraad v Amsterdam is toegedacht.

M. i. staan we hier voor een ernstig vergrijp tegen een eerste beginselen van ons Geref. Kerkrecht, en wat erger hier wordt inbreuk gemaakt op een heilig recht der geloovig die volgens Christus' bevel op eene plaats vergaderd word hun recht nl. om zelf hare *eigene* ambtsdragers te roepen, de organen, waardoor Christus haar wil verzorgen en regeer en leiden. Daarbij matigt zich eene Gemeente het recht aa om geloovigen eener andere plaats in dienst te nemen tot h verkiezen van ambtsdragers, die niet de *hunne* zullen zijn, ma van de Gemeente, die de opdracht tot deze handeling he gegeven. Dat *mag* de Gemeente te Djogja zich niet lat welgevallen.

Wat de Gemeente, om als hare organen te fungeeren, v Christus' wege ontvangen heeft, dat is in zekeren zin *ha* eigendom, in ieder geval heeft geene andere Gemeente da over te beschikken. Amsterdam kan Djogja bij het werk d institueering *dienen* met goeden raad, en *zoo de gemeente Djogja dit wenscht,* leiding geven bij het beroepingswerk bij de bevestiging der ambtsdragers, maar het heeft *niets* bevelen aan deze gemeente, en evenmin aan de ambtsdrage die uit haar midden beroepen zullen worden.

Het schijnt noodig te zijn, hieraan te herinneren, want den *last,* dien de missionaire dienaar te Djogja ontvangt, sta ook, dat de ouderlingen en diakenen te Djogja „*last*" krijg om in den dienst der ambten te Djogja te arbeiden in *gebo denheid,* aan „de navolgende bepalingen", door den Kerkera van Amsterdam vastgesteld.

Amsterdam zegt nu, en zal ook in het vervolg zeggen, h de gemeente in Djogja geregeerd zal worden, ja de Kerkera van Amsterdam zal daar zelf regeeren, want hij regelt de wer zaamheid der ambtsdragers, en beslist in belangrijke zaken.

Schrikken onze Gereformeerde christenen in het vaderla niet, als ze zien, dat de theorie van een zendeling, een gewo

ienaar des Woords van de zendende, Kerk tot zulke conseuentie's voert? Komt het niet in hen op om te vragen: Maar waar is toch de rechtsgrond voor zulk een heerschappij eren eener gemeente over christenen in een ander land?" unnen de broeders, die zoo besloten hebben, in Gods Woord ts vinden, waarop zij zich voor zulk een besluit mogen beepen? Heeft de Kerk van Antiochië (immers de eerste zennde Kerk) ooit getracht zoo de wet te stellen in de Geeenten door den arbeid harer missionairen tot stand gekomen? u men zulks in ons vaderland op het terrein der Geref. Kern dulden, dat daar eenige groote gemeente zoo over een kleine meente zou willen heerschen? Het is haast niet denkbaar. En daarom geldt mijn allerernstigst bezwaar niet zoozeer de ijze waarop de stellers van dit rapport zich van hunne taak kweten hebben, noch ook hunne argumentatie, die op menig nt zeer zwak bleek te zijn; maar vooral het beginsel waarn zij uitgaan, en dat hier blijkt tot zulke gevaarlijke conquentie's te leiden. Inderdaad, als ooit duidelijk wordt, t een dwaling nimmer onschuldig is, dan is het hier Men gint met den zendeling als *zijn* Dienaar des Woords te behouwen, en eindigt met de gemeenten, die op het zendingsrein vergaderd worden van hare vrijheid en hare eere, die als gemeenten van Christus hebben, te willen berooven.

Daartegen moet een krachtig protest opgaan uit den boezem zer Kerken.

Er is om institueering eener gemeente voor te bereiden een tere weg dan in dit rapport wordt gewezen.

Onze Gereformeerde vaderen hebben reeds dien weg aangeid in het artikel uit de Syn. van Dordt in 1578, dat ook in t rapport over institueering van Javaansche Kerken op de Syn. n Utrecht in 1905 wordt aangehaald.

„In die plaatsen, waar nog eerst een gemeente vergaderd en dening gesteld moet worden, zal de Dienaar, die daar genden wordt, sommigen van de godzaligsten nevens zich zoo raad en regeering der Kerk, alsook tot de bediening der moezen gebruiken. Daarna zijne toehoorders vermanen, dat zich door belijdenis des geloofs tot het gebruik des avondaals bereiden. En als de gemeente een weinig zal toege-

nomen zijn, zoo zal hij uit het getal dergenen, die ten avo maal geweest zijn sommigen ordentlijk tot ouderlingen en c kenen stellen."

Wat in den eersten zin van dat artikel wordt voorgeschre is ongetwijfeld een zeer eenvoudige en zeer natuurlijke vo bereiding van de institueering eener nieuwe Gemeente. M begint alvast de aanwezige gaven te gebruiken, voor er p sonen tot den dienst der ambten zijn geroepen, naar den re dat het ambt der geloovigen de basis vormt voor de bijzond ambten. [1]) Maar dan is ook de volgende stap niet anders, *kan* niet anders wezen, dan de instelling der ambten in voor die gemeente. Het op de synode te Utrecht aangenom rapport kent ook geen anderen weg. Er is daar geen spra van het stellen van ambtsdragers eener andere Kerk (in c der zendende Kerk) in de te stichten Gemeente.

Het is dan ook wel wat raadselachtig hoe de stellers van Amsterdamsche rapport kunnen meenen met hun voorstel zijn geheel in de lijn van wat door de Synode van Utrecht deze zaken den Kerken is aanbevolen. Want wel maant d Synode tot voorzichtigheid; maar zij waarschuwt in denzelfd adem tegen het invoeren van zekeren *vorm*, of eenig *verto* waaraan de werkelijkheid niet beantwoordt. En zou hierm niet afgekeurd zijn een vorm van institueering, die geene w kelijke institueering bedoelt te zijn?

Had Amsterdam zich maar gehouden aan het rapport van c Synode in Utrecht in 1905. Daarin wordt de weg duidelijk g noeg gewezen, met alle voorzichtigheid, maar toch ook m alle beslistheid, en zonder de poging om bedenkelijke nieuw heden in te voeren. Het nieuwe rapport van Amsterdams g committeerden ontsteekt omtrent den rechten weg tot insti eering geen nieuw licht; zelfs niet voor de speciale toepassi op de Djogjaasche omstandigheden. Het nieuwe in dit rapp is slechts, dat het in plaats van den rechten, beproefden w

———

[1]) Dit schijnt ook zeer wel in overeenstemming te zijn met wijze, waarop in de eerste gemeenten het *ambt* der ouderlingen zi ontwikkeld schijnt te hebben uit de aanwijzing van de oudste meest ervaren gemeenteleden voor het opzicht houden over de g meente. Verg. Bavinck Dogm. 1e dr. IV blz. 74 v.v.

t institueeren, een nieuwen, gevaarlijken *nevenweg* wijst. Geve : Heere aan Zijnen dienstknecht te Djogja genade en kracht n te weigeren zijnen voet op dien nevenweg te zetten, en de m hem toevertrouwde schapen in dat spoor te leiden.

En moge Amsterdams Kerkeraad genade ontvangen om op n besluit terug te komen. Het is Amsterdams voorrecht veel hebben mogen doen voor de komst van Gods Koninkrijk op idden-Java. Laat het daarvoor tevreden zijn met de eere van jnen Koning *gediend* te hebben, Wien te dienen, ook in Zijne scipelen, de hoogste eer is. Maar het werpe zijne eere niet eg door zich aan te matigen, wat niet het zijne is. Amsterm's Kerkeraad blijve te Amsterdam om te verzorgen en lein de gemeente, die hem riep; en blijve besturen de zending, e van haar uitgaat. Maar — hij menge zich niet wederrechlijk in de inwendige aangelegenheden eener andere gemeente, ne gemeente met gelijke rechten, al beschikt ze voorloopig er mindere krachten en gaven. Juist dit behoort tot de leing, die de gemeente van Amsterdam aan hare jongere zuster hoort te geven, dat ze toone ook de rechten eener jonge Geeente te eerbiedigen, iets wat immers niet anders beteekent dan nristus' Koningschap te eeren, door te blijven binnen de grenn door Hem gesteld. Het moge voor Djogja's Gemeente iliger en beter *schijnen*, dat ze geregeerd wordt door een erkeraad van Amsterdam dan door ambtsdragers uit haar eigen idden; de Heere heeft zoo iets nergens verordend. En Hij eet het beter dan wij. Hij geeft aan elke gemeente *hare* nbtsdragers. Hij heeft ze ook voor Djogja al wel gereed. et is niet noodig het te voorschijn treden dier ambten te foreren. Maar men houde het ook niet kunstmatig tegen. Zeker, er geldt: maak het niet, maar laat het groeien. Maar — waar t groeit, daar bedenke men ook, dat God aan het werk is, oor Zijnen H. Geest. Men *late* het ook groeien, en aarzele et de vrucht te plukken, die God deed rijpen.

En zoo men dat wil doen, dan is er m. i. geene enkele reden aarom tot institueering der Gemeente te Djogja niet zou worn overgegaan. Zeker, er is gevaar in overhaasting. Maar n overhaasting kan in dit geval nauwelijks sprake zijn. De meente van Djogja is niet meer van gisteren. Zij telt een

vrij groot aantal belijdende leden, die van kindsaf in de Schriften onderwezen zijn; die behoorlijk ontwikkeld zijn, en die na hunne schooljaren voortdurend werkzaam waren in de dingen van Gods Koninkrijk. Natuurlijk zijn die menschen nog ver van volmaakt in de kennis; ook zijn ze niet vrij van de gebreken van het Javaansche volkskarakter. Maar hebben wij onze gebreken niet, en hebben zij niet hunne goede eigenschappen, die ons jaloersch kunnen maken. Paulus had ook op de Cretenzen heel wat aan te merken, [1]) en toch — moesten uit de Christen daar op Creta van stad tot stad ouderlingen worden aangesteld. Trouwens, zoo men wilde wachten tot bij de Christenen de zwakheden van hun volkskarakter geheel waren overwonnen, waar zou het einde zijn?

En al die bezwaren kunnen toch Christus' inzetting niet te niet maken. Hij wil dat Zijne Gemeente worde ingericht door instelling der ambten, en zóó wil Hij haar opvoeden.

Het eenige wat noodig is: Er moet een zeker aantal geloovigen zijn, en onder hen sommigen die eenige gaven hebben voor het ambt. Verder gaat onze Zendingsorde niet in art. 19, en verder ging de eisch niet van de Synode in Utrecht in 1905. Ook onder de eischen, die de apostel stelt in 1 Tim. 3 of in Tit. 1 komt geen enkele voor, die boven het bereik van onze Javanen ligt, die waarlijk Christenen zijn. Geen geleerdheid, maar *godsvrucht* is hoofdzaak. En waar de zaak zoo staat moet m. i. ook niet te veel nadruk gelegd worden op den voorsprong, die de Joodsche en Grieksche Christenen uit den eersten tijd bij de Christenen uit de volkeren van tegenwoordig hadden. Hadden de Joden niet hunne diepgewortelde eigengerechtigheid en zin voor eigenwilligen godsdienst, die het in ceremoniën meer dan in het wezen der zaak zocht? En was de heidensche samenleving met al hare wijsheid niet door en door bedorven, zoodat het voor een Griek minstens zoo moeilijk geweest moet zijn om onberispelijk te leven als voor een Javaan? En ook de aanwezigheid van bijzondere gaven des Geestes kan m. i. moeilijk geldend gemaakt worden als een reden voor spoediger instelling der ambten. Want die gaven werden niet slechts bij de ambts-

---

[1]) Blijkens Titus 1 : 12, 13.

ragers gevonden. Zij bestonden onafhankelijk van het ambt, odat men haast geneigd zou zijn, om hieruit eerder tot de verbodigheid van de instelling der ambten te besluiten. Ook nden we niet, dat de apostelen de aanwezigheid dier buiten- ewone gaven als eisch stelden voor de roeping tot een ambt; lkomt er maar op aan dat iemand onberispelijk is, in zijn ersoonlijk en ook in zijn huiselijk leven. Ook hebben *onze* hristenen, wat zij *toen* niet hadden nl. de volledige Openbaring, oals zij allengs het eigendom der Kerk geworden is.

En dan, men vergete niet, dat de eischen, die het ambt aan en persoon van den ambtsdrager stelt, ook zeer nauw verband ouden met het peil der ontwikkeling van de Gemeente. Er is eel meer voor noodig om met eere ouderling of diaken van msterdam te zijn, dan van een eenvoudige plattelandsgemeente. lier geldt de regel: wien *veel* gegeven is, van dien zal ook eel geeischt worden. Het is veel gemakkelijker (en dikwijls eel aangenamer) eenvoudige Christenen te leeren, te leiden, te ermanen en te troosten, dan hetzelfde te doen met ontwik- elde gemeenteleden. Ook het optreden van zulk een kleine, ugdige Gemeente naar buiten is uiteraard nog zeer zwak. Van oo'n Gemeente wordt nog niet verwacht, dat zij met wapenen it het tuighuis der wetenschap de bestrijding van het onge- oof zal afweren en overwinnen. Bovendien zulke wapenen telt de Booze tegen zoo'n jeugdige Gemeente ook niet in het verk. Hij weet te goed, dat hij daarmee niets zou bereiken. Maar wel wordt de Gemeente bestreden op een wijze, die een uropeeschen zendeling ontgaat, en waartegen hij zijne Gemeente us moeilijk kan verdedigen, terwijl een eenvoudig Christen ergelijke aanvallen weet af te slaan met een tact, die ons een limlach en toch — bewondering afdwingt. M. a. w. ik zou nij haast sterk maken om de stelling te verdedigen: „Wat emand geschikt maakt voor ouderling van Amsterdam, dat zou em *on*geschikt maken voor Djogja," wel te verstaan wat aan- aat de toerusting met gaven van kennis en ontwikkeling. Voor en ambtsdrager is het óók een eisch, dat hij midden in zijn Gemeente sta, niet er buiten, ook niet er boven, al mag hij wel vat uitsteken boven zijne omgeving. [1]

[1] Tusschen hem en de overige leden der Gemeente zij geen

En daarom is er inderdaad geene andere goede weg o Djogja tot institueering te brengen, dan daar ambtsdragers laten kiezen, door de Gemeente en voor de Gemeente; ambt dragers die een zelfstandigen Kerkeraad, den Kerkeraad va Djogjakarta zullen vormen. Amsterdam moet zich, als het daar toe gekomen is, niet terugtrekken, maar zijn *zendings*werk t Djogja voortzetten, en liever aan zijn missionairen Dienaa iemand ter zijde stellen, dan hem aan Djogja te ontnemen. Zo behoudt de zelfstandige Kerkeraad vanzelf de leiding, die hi niet zal kunnen en ook niet zal willen ontberen. En in die weg zal de Gemeente opgevoed worden tot meerdere zelfstan digheid; zullen de in haar schuilende gaven tot ontwikkelin komen; zoo zal 's Heeren kudde worden geweid naar Zijn inzettingen; zoo zal de Gemeente van Amsterdam in den rech ten weg allengs de kroon gezet zien op haar werk te Djogja en al wie den Heere liefheeft, het ziende, zal zich verblijden en zeggen: Ook in Djogja *heeft* de Heere Zich eene woning verkoren; ook daar heeft Hij Zijn volk en Zijne dienaren, door wie Hij Zijne Gemeente bouwt.

---

ander verschil, dan wat zeer juist tot uitdrukking komt in de oorspronkelijke Grieksche naam: *πρεσβυτερος=oudere; meerdere in gezag en ervaring.* Zoo'n *oudere* kan iemand met eere zijn, en tot grooten zegen voor de Gemeente, zonder veel geleerdheid.

RECENSIËN.

H. A. VAN ANDEL. **De Zendingsleer van Gisbertus Voetius.** (DISS.) *Kampen.* J. H. KOK. 1912.

Dit proefschrift, waarop Dr. van Andel vóór enkele weken en doctorstitel verwierf aan de Vrije Universiteit, werd veraardigd in den korten tijd, dat de auteur naar streng missionair echt ambteloos burger kon genaamd worden; van de uitnemende egaafdheden, die de (thans) missionaire Dienaar van Amsteram's kerk bezit, legt het in menigerlei opzicht een duidelijk etuigenis af: in zoo klein tijdsbestek zoovele stukken van het roeve Voetiaansche Latijn nauwkeurig lezen, bewijst de gave an taalkennis; 't historisch milieu teekenen van Voetius' voorangers, (dat zoo verrassend is door de mededeeling, hoe de roote canonicus formeel zooveel met Roomsche zendingsmannen rade ging,) die van een juisten kijk op historiebeschrijving; e in allerlei geschriften gezochte en gevonden stof zóó ordenen, ndeelen en rubriceeren, dat het een sluitend geheel vormt, die an vaardigheid in het wetenschappelijk bedrijf; en het aannenelijk maken der gedachte, dat Voetius ons ook eene „Zendingsеer" gegeven heeft, die van buitengewone scherpzinnigheid.

Jammer is 't, dat deze overigens in academischen stijl gechreven dissertatie, hier en daar, zeker ten gevolge van de lugge bearbeiding, het taalgevoel min aangenaam aandoet, met ame in de inleiding: de allereerste alinea van nog geen vijf egels telt zes maal het woord „eeuw"; op pagina 14 bovenaan taat een „worstzin" als deze: „Evenzeer als politieke en handelselangen bevordering van het zendingswerk als een bolwerk egen Roomschen invloed eischten, evenzeer schenen dezelfde elangen soms verhindering van het zendingswerk en verloohening van het Christelijk beginsel ter wille van een vijandig eidendom te eischen"; ook komt het vermoeiend gebruik van weemaal hetzelfde woord in één volzin daar nog al eens voor.

* * *

Te oordeelen naar den titel, verwacht gij èn eene beschrijving

ên eene beschouwing van Voetius' zendingsleer; doch 't blijkt dat de auteur zich tot (in hoofdzaak) historisch-descriptief werk bepaald heeft; met bewonderenswaardige akribie heeft hij uiteengezet, wat Voetius zooal over *grondslag, organen, voorwerp, doel* en *arbeid* der zending ten beste heeft gegeven; wel komt hier en daar de „vermoedelijke zekerheid" (pag. 19) heengluren door de reten van het zoo logisch in elkaar geslagen betoog; maar dat is bij de behandeling van eene zoo veelszins ongeord-dende stof eer reden tot lof dan tot blaam.

Op een voornaam punt evenwel laat hij zich met groote beslistheid uit, n.l. over Voetius' coördinatie van de conversio en de plantatio ecclesiae als zendingsdoeleinden; herhaaldelijk komt deze bewering terug, zeker omdat zij ingaat tegen de tot nog toe algemeen heerschende opinie, dat Voetius als hoofddoel de planting der kerk leeraarde; doch 't komt mij voor, dat de bewijsvoering juist niet de sterkte der bewering heeft: *het* argument, dat Voetius in zijn laatste zendingsgeschrift „De missionibus" conversio en plantatio nevens elkaar stelt, klemt niet, omdat bij de zeven daar ter plaatse opgegeven doeleinden telkens de kerk genoemd wordt en het daarom even goed mogelijk is, dat Voetius de conversio in de plantatio wil laten uitloopen; gelijk naar Dr. van Andels aanhaling op pag. 20 Voetius in tractaat I gehandeld heeft *„de missionibus ad colligendas et plantandas ecclesias.* [1])

Ook zou ik willen vragen hoe met deze bewering te rijmen zijn uitdrukkingen als deze: pag. 78: „De vraag is daarom, wie in den na-apostolischen tijd het orgaan is om ministri te zenden *ad ecclesiarum plantationem*"; [2]) pag. 85: „Een privaat persoon kan niet op eigen gezag het werk verrichten, waartoe de kerk haar dienaren tot de heidenen zendt, tenminste niet *het eigenlijk zendingswerk*, n.l. het *planten* en *vergaderen van kerken*"; [3]) (zie dezelfde uitdrukking pag. 156, 1sten en 17den regel) en ook nog pag. 186: „de arbeid der zending is op een bepaalde plaats *voltooid*, wanneer de *geloovigen* daar ter plaatse zich *saamgevoegd* hebben tot een *kerk*". [4])

Waarbij ik dan ten slotte nog opmerk, dat de eigenaardige naamgeving van Plantatio en Plantator ecclesiae, ontleend als

1). 2). 3). 4). De cursiveering is van mij.

ij is aan Paulus' woord, 1 Cor. 3 : 6 en 7, m. i. van Andels ewering niet in 't gevlij komt.

* *
*

Spijtig is het, — maar het proefschrift is te nemen zooals et zich aandient — dat de auteur bij de historisch-descriptieve ewerking ook niet eene beoordeelende beschouwing over Voeius' zendingsleer gegeven heeft; een enkelen keer maakt hij ens eene opmerking of eene aanmerking op Voetius' ideeën, naar verder gaat hij niet.

De stellingen, met name vijf en zes, maken dat spijtgevoel og sterker; want volgens stelling vijf is Dr. van Andel zelf an oordeel, dat conversio en plantatio ecclesiae te coördineeren ijn en in stelling zes spreekt hij zelfs van eene volksbekeering, ie in den weg der persoonlijke bekeering te zoeken zoude zijn; vat de vraag wekt, die trouwens de lezing der dissertatie ook proept, of de auteur bij het begrip conversio wel steeds juist nderscheidt; of zachter uitgedrukt, wat hij met de uitdrukking olksbekeering bedoelt en welke plaats hij aan de planting der erk tot doorwerking der bekeering zou willen aanwijzen; en oo gij dan daarbij vergelijkt wat hij pag. 21 zijner dissertatie chreef „Wij gaan echter uit van het begrip „zending", dat vrijvel onder de Protestanten onzer dagen vaststaat, en dat de Christelijke zending aandient als „die gesamte auf die Pflanzung nd Organisation der Christlichen Kirche unter Nicht-christen erichtete Thätigkeit der Christenheit" [1]), dan wordt gij nieuwsierig te weten, hoe 't een nu met 't ander te rijmen is, en nog neer, of de thans door bijna alle zendingsmannen ingenomen ositie tusschen Methodisme en Christianisatie in de planting ler kerk niet de juiste is, overeenkomende met de Schrift.

Doch nogmaals, wij moeten het proefschrift nemen zooals het s en dan kunnen wij het niet genoeg aanbevelen aan hen, die an de beginselen der zending studie maken willen, gelijk het ok, uit historisch oogpunt, van groot nut zal zijn, zoo er zich enmaal — zij 't spoedig — een zendingsman opmaakt, om eene olledige zendingsleer naar onze Geref. beginselen te schrijven.

D. Pol.

V.

---

1). Warneck, ook volgens van Andel de grootste zendingsspecialiteit der christelijke wereld.

Dr. A. Kuyper. **Onze Eeredienst.**
Kampen. J. H. Kok. 1911.

Dit werk van onzen grooten staatsman — theoloog — literator bewijst opnieuw de waarheid van het gevleugeld woord: Oud, maar niet op! Tal van liturgische quaesties worden behandeld met de frischheid van een jeugdigen genialen geest en met de wijsheid van een man, die de zeventig reeds overschreed en een leven vol ervaring achter zich heeft. Dit boek, dat zonder pretentie, bijna met een excuus, de wereld ingezonden wordt, treedt toch feitelijk met gezag op door de rijpheid der gedachten, door de bezadigdheid, voorzichtigheid en ruimte van blik die den auteur kenmerken.

Wars van alle bekrompenheid acht hij het bv. 't meest passend zoo een vrouw het kindeke ten Doop houdt. „Zelfs mag niet verheeld, dat de vader in den regel niet de meest geschikte persoon is, om het kindeken in zijn arm ten Doop voor te houden. Het is stellig aesthetisch schooner zoo dit door een vrouw geschiedt. Een vrouw heeft daar meer slag van. Een kindeken in de eerste levensjaren is gemeenlijk beter aan de hand van de vrouw dan van een man toevertrouwd. Hiermede is niet bedoeld, dat het juist de moeder moet zijn. Dit raakt de heel andere quaestie van het uitstel van den Doop. In dit verband wordt er alleen nadruk op gelegd, dat de vader, om zijnerzijds te verrichten, wat zijn plicht is, kan volstaan met zijn kindeken, onderwijl het gedoopt wordt, bij te staan en dat hij zeer wel het kindeken voor den Doop kan laten ophouden door een zuster of andere bloedverwante, door een vriendin of zelfs door een baker. Niet het ophouden bij den Doop, maar het presenteeren voor den Doop is het eigenlijkewat de vader te verrichten heeft. Is de moeder tegenwoordig, dan is het meest natuurlijk, dat man en vrouw, onderwijl de vrouw het kindeken in haar armen houdt, voor het Doopbekken of de Doopvont toetreden" (bl. 375).

Met beslistheid en tegelijk met voorzichtigheid maakt de auteur critiek op menigen misstand in ons kerkelijk leven. In het mooie hoofdstuk over het knielend bidden zegt hij: „En onze

onclusie kan dan ook geen andere zijn, dan dat het niet knie-en in onze Gereformeerde Kerken een liturgische fout is te chten, die we nu wel niet plotseling moeten pogen weg te emen, maar waartegen reactie toch geboden en noodzakelijk s" (bl. 240).

Van grooten tact getuigt ook de raad van Dr. Kuyper aan le Dienaren des Woords, om niet te hard van stapel te loopen, vanneer de leden der Gemeente een zwak liturgisch besef heb-en. „Met strafheid en hardheid vordert men meestal niets. Nog zoovelen in de Gemeente zijn geestelijk kranken, wier rankheid een gevolg is van een gebrekkig verleden in de Ker-en. En wie nu aanstonds tegen het noodzakelijk gevolg van lezen gebrekkigen toestand toornend optreedt, wint niet, maar toot af" (bl. 384).

Een goed liturg moet ook aestheticus zijn. En dat toont de chrijver te wezen. Denk slechts aan de schets, die hij voor een loelmatig kerkgebouw ontwierp. Telkens wordt ge bij het ezen getroffen door een opmerking, geinspireerd door fijn aesthetisch voelen. Zoo b.v. de raadgeving aangaande het bin-nenkomen van den Kerkeraad: „Ook daarin heersche zooveel net kan, orde. Niet een prediker, die reeds met zijn gebed gereed is, eer de ouderling nog zit, en ook niet de eene ouder-ling die al vast gaat bidden, onderwijl de andere nog op zijn plaats moet komen. Dat aphoristische en gebrokene maakt al-toos een verwarden indruk op wie het aanziet, en schoon wordt de indruk dan eerst, als de ambtsdragers, na hun binnenkomen, tegelijk in het gebed gaan, en dus niet alvorens een ieder hun-ner zijn plaats heeft ingenomen" (bl. 171).

Zoo is dit boek vol van uitnemende liturgische beschouwin-gen, overzichten, beoordeelingen, raadgevingen, enz. Na enkele inleidende hoofdstukken wordt eerst beschreven hoe de Dienst des Woords van het votum tot de zegenbede loopen moet; daarna worden de kerkelijke plechtigheden behandeld, Doop, Avondmaal, Ban en Wederopneming, Bevestiging in het Ambt, Bevestiging in het Huwelijk. Uit deze korte opsomming van den rijkdom van zaken, in dit werk behandeld, kan reeds worden geconcludeerd, dat ieder Dienaar des Woords „Onze Eere-dienst" van Dr. Kuyper behoort te lezen.

De geachte schrijver biedt zijne gedachten over liturgie aa in den vorm der *causerie*. En in dezen causerievorm is hij i derdaad een meester. Dr. Kuyper is een groot taalvirtuoo Menige pagina heeft literaire waarde.

De wijze van behandeling, die gekozen is om het boe gemeinverständlich te maken, heeft echter dit nadeel, dat h boek zoo groot geworden is. De behandeling is hier e daar *zeer* breed. 't Gouddraad is soms ragfijn uitgerekt. Wa neer verschillende onderwerpen beknopter waren behandeld, e het boek, zonder iets van de hoofdgedachten te verliezen, to niet meer dan twintig in plaats van tot vijf en dertig vel druk ware uitgedijd, zou het o. i. voor theologen nòg aangename lectuur zijn, dan het nu reeds is.

We mogen Dr. Kuyper dankbaar zijn, dat hij verschillend vraagstukken, die onzen eeredienst betreffen, ingedacht, en di gedachten door de pers onder ieders bereik gebracht heeft.

Want de Liturgie zal in onze Kerken aan de orde moeten ko men. Hier is reformatie gewenscht. Wat Calvijn en onze Geref Vaderen over deze materie hebben gedacht, is velen reeds be kend. Het is uitnemend, dat door nieuwe onderzoekingen onze kennis wordt verrijkt. De Historie is een leerschool.

Maar we mogen bij Calvijn niet blijven staan. We moeten vooruit. Onze Kerk is geen Calvinistische, maar een Gerefor meerde Kerk. Geen repristinatie maar reformatie. Zij is eene ecclesia reformata reformanda. Zij moet voortbouwen op het fundament door de Vaderen gelegd.

Onze belijdenisschriften b.v. voldoen niet meer aan den eisch, dien we redelijkerwijze aan de Kerk des Heeren van de twin tigste eeuw mogen stellen. De Catechismus, het wordt gaarne toegestemd, is in vele opzichten een uitnemend vraagboekje. Het te prijzen, is uilen naar Athene dragen. Voor den cate cheet is het echter een groot bezwaar, dat de leer over God en over de H. Schrift in den Catechismus slechts terloops wordt behandeld. De positie van de Kerk in onzen tijd eischt dat de Catechismus wordt aangevuld. Verder moet de Kerk komen tot het vaststellen van den geregelden gang in onzen eeredienst, opdat aan de grenzenlooze „vrijheid", die thans heerscht, een eind kome. De Psalmberijming moet verbeterd worden. En

elijk Dr. Kuyper aanbeveelt, is het gewenscht dat nieuwe formulieren voor de bediening van den H. Doop aan Joden, Mohammedanen en Heidenen worden opgesteld.

De verschillende problemen, waarvan hier sprake is, behooren door onze theologen te worden ingedacht en ter Generale Synode behandeld. Zeker, overhaastig schaadt. Drijven is altoos verkeerd. „Haast is echt aardsch" zegt Dr. Kuyper zoo mooi, bl. 381. Maar toch moeten deze vraagstukken aan de orde worden gesteld.

De beteekenis van het werk van Dr. Kuyper is o. a. ook deze, dat hij thans op de noodzakelijkheid van de behandeling dezer vraagstukken gewezen heeft en veel materiaal ter oplossing den Kerken heeft aangeboden.

Voor de uitvoering van dit werk den heer Kok alle lof.

T. H.

WILLIAM PERKINS. **Eene bijdrage tot de kennis der religieuse ontwikkeling in Engeland ten tijde van Koningin Elisabeth.** Proefschrift ter verkrijging van den graad van Doctor in de Godgeleerdheid aan de Rijks-Universiteit te Utrecht, door J. J. VAN BAARSEL. *'s-Gravenhage*, H. P. DE SWART & ZOON 1912. IX + 328 bldz.

De verschijning van deze dissertatie was een feit van bizondere beteekenis. Niet zoozeer om de waarde van dit proefschrift als zoodanig (— al willen we deze ook allerminst onderschatten —) als wel omdat het 't eerste is dat onder leiding van den eersten Gereformeerden hoogleeraar te Utrecht, prof. Dr H. Visscher, is tot stand gekomen, en als Gereformeerde wetenschappelijke studie, blijkens het voorwoord in bizonderen zin vrucht van prof. Visscher's optreden, het bewijs levert van den zegenden invloed die er van de daarmee begonnen en sedert zoo krachtdadig doorgezette omzetting der Utrechtsche Theologische faculteit uitgaat.

Vooral in de stellingen is dit merkbaar. Ze kiezen bijna alle positie tegen de heerschende richting in de Theol. wetenschap

Ik kies als enkele voorbeelden uit: I. Tusschen algemeene bijzondere openbaring bestaat een specifiek verschil; IV. voorstelling, alsof aan het absoluut monotheïsme onder Isra henotheïsme voorafging is onhoudbaar; IX. De historische m thode kan niet leiden tot de kennis van het wezen der relig Men weet wat er te doen is geweest over XVI: Tusschen Gereformeerden en de ethischen bestaat een principiëel, tu schen de ethischen en de modernen een gradueel versch en XVII: De modernen kunnen op den naam „Christen geene aanspraak maken; waarmee zelfs de N. Rott. Ct. zi meende te moeten bemoeien, en waarover Ds van Melle zo geweldig uit zijn slof schoot. De aandacht verdienen oo XVIII: Aan eene publieke universiteit ten onzent is geene plaa voor eene faculteit der H. Godgeleerdheid in den Gereformee den zin des woords, en XXI: Het herstel der Gereformeerd Kerk moet gezocht worden in den weg van het uiteengaan de verschillende richtingen, die door de Synodale organisatie kuns matig worden saamgehouden.

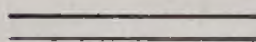
Ook in de keuze en de behandeling van het onderwerp ve loochent zich het Gereformeerde karakter niet. Het is meer da wetenschappelijke belangstelling alleen die den jeugdigen ge leerde tot Perkins heeft aangetrokken; hij gevoelt zich één geestes met hem. En dat het juist Perkins was aan wiens leer ling Amesius zijn leermeester Visscher zijn proefschrift wijdd kan wel moeilijk anders verklaard dan als uiting van beginsel gemeenschap. In de behandeling wordt de liefde van den auteu tot de Gereformeerde beginselen dan ook niet verholen. He doet goed de bezielende warmte op te merken waarmee de „Gereformeerde" prediker en geleerde door zijn geesteskind de 20e eeuw wordt uitgebeeld.

De studie is volstrekt geen dorre opsomming van gegevens en feiten, maar bedoelt, trouw aan haar ondertitel, een inzicht te geven in de religieuse ontwikkeling van dien tijd zooals die in mannen als Perkins tot uiting komt. De Inleiding geeft daarom een kort exposé van den kerkelijken en religieusen strijd van Anglicanisme en Non-conformisme, te midden waarvan Perkins leefde, en van dat leven van den grooten man zelf. (Een held schijnt Perkins bij al zijne te waardeeren eigenschappen

et te zijn geweest, in den kerkelijken strijd geeft hij meer ijk van voorzichtigheid dan van kloekheid). Het hoofdgedeelte n het boek wordt dan ingenomen door de behandeling van rkins als godgeleerde, in 5 onderdeelen: 1. Perkins' eigenrdige denkbeelden aangaande den inhoud der Schrift en de dgeleerdheid; 2. Perkins als exegeet, 3. als dogmaticus, 4. als nicus, 5. als homileet. Natuurlijk wordt hierin hoofdzakelijk wezen op wat Perkins van andere Gereformeerden onderneidde, niet wat hij met hen gemeen had. Het trok mijne ndacht, dat van Baarsel de uitspraak van prof. Geesink corgeert in diens „De Ethiek in de Geref. Theologie" bldz. 31, dat de Puriteinen het primaat van den wil leerden. Dit is el waar van Amesius, maar niet van Perkins, die duidelijk het imaat van het intellect leert (bldz. 86). Ten slotte wordt nog n onderzoek gedaan naar de sporen van Perkins' invloed, arbij vanzelf ons land niet wordt vergeten.

Het geheel is een lezenswaarde bijdrage tot het beter doen nnen van een onzer beteekenisvolle oude Gereformeerde Theogen.

G. CH. A.

Tot de Wet en tot de Getuigenis! Leerred. van Geref. pred. Red. D.D. G. H. BEEKENKAMP en K. P. DATEMA. MAASSLUISSCHE BOEKHANDEL.

Deze serie trad haar zevenden jaargang in, waarvan intusschen eds enkele nummers verschenen zijn. In no. 1 behandelt Van orp op gemoedelijke wijze Ps. 73 vs. 23, 24. Daarop volgen gelijken trant Boss over de wijze en dwaze maagden, G. H. over de behoudenis door het geloof (Mc. 5 vs. 34) en Den idsten naar aanleiding van Jes. 30 vs 15. Over het algemeen ede woorden, waarin alleen het leerend element te zeer ontekt.

De beide volgende nummers, 5 en 6, zijn echter van bedenlijke strekking, voorzoover ze de vermeende „waarheid achter waarheid" willen verkondigen. De Gids (in dit geval he-

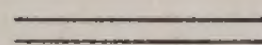
laas een min betrouwbare gids) wil ons den kreupelen Mefib-seth voorstellen als schaduwbeeld van den christen. De prdiker is nog wel zoo goed ons te verzekeren, dat de Heilig Schrift een letterlijken, historischen zin heeft, waarvoor wij p moeten staan. Zelfs ontlokt hem dit de op zichzelf al zeer zonderlinge stelling: indien Mefiboseth niet uit vleesch en bloe ware geboren, dan zouden wij ook de geboorte van onze Heere en Heiland in twijfel mogen trekken. Maar de geestelijke zin dringt zich z. i. sterk naar voren. Mefiboseth, va hooge afkomst, werd kind van een onttroonden koning, en in zijn jeugd gevallen (en dat niet louter door eigen schuld — daar lag hij „met twee gebroken beenen". Doch David ontfermde zich om Jonathans wille, naar het woord zijner belofte.

De lezer verstaat, wat „dierbare blikjes" ons op dien kreupelen Mefiboseth worden gegund. Zelfs heeft de prediker zij vernuft lustig laten spelen met de naamsverandering van Meribbaäl in Mefiboseth. Wel raakte hij bij deze toer wat verlegen met de verwisseling van de R in Meribbaäl en de F in Mefiboseth, maar niettemin achtte hij zijn bewijsvoering zoo overtuigend, dat de conclusie luidt: we worden gedwongen (!) om aan te nemen, dat hij (Mef.) ons bovendien nog verschijnt al de beeltenis van den diepgevallen, doch door den Heere beweldadigden zondaar. Arme prediker, die onder zulk een dwang ligt!

„Het Evangelie der vrijsteden" van Batelaan is niet zoo kras doch reeds de titel verraadt, dat deze preek aan dezelfde kwaa lijdt. Van eenig onderscheid tusschen de burgerlijke en ceremonieele wet schijnt de auteur niet te weten, het wordt tenminste genegeerd. Alleen heet het (bl. 92), dat de wet der vrijsteden (ditmaal niet Evangelie) van groot maatschappelijk belang was voor Israël, maar ook licht werpt op de dingen van Gods eeuwig Koninkrijk. Eerst heel in het laatst (99) wordt geconstateerd, dat de vrijsteden alleen voor onschuldigen een schuilplaats bood. We zouden wel eens willen weten, hoe de auteur dan zijn eigen woorden op blz. 95 verklaart: „Gods gerechtigheid blijkt uit het vaststellen van de bloedwraak. Zijne genade, dat Hij zes vrijsteden liet openen in het Beloofde land."

Doch genoeg. We betreuren het, dat dit kwaad zich weer zulk een mate openbaart en hopen op beterschap bij deze ereformeerde" mannen.

G. D.

Wat God gedaan heeft. Gedachtenisrede door Ds. P. J. W. KLAARHAMER. OOSTERBAAN & LE COINTRE, *Goes*. 20 cent.

In de Noorderkerk te Middelburg werd deze rede uitgespro-n op 6 Maart 1912, juist 25 jaar na de doleantie daar ter aatse. Een feestrede wil de auteur haar niet genoemd hebben. ns inziens toch hebben de Gereformeerde kerken hier te lande en reden tot feestvieren, zelfs niet tot feestelijk herdenken n de reformatie, „nu reeds na slechts een kwart eeuw er oveel is, dat om nieuwe en nadere reformatie roept." De doeling van deze woorden, die met name op bladz. 12 v.v. der verklaard wordt, neemt, indien wij ze goed verstaan, l iets van de stichting weg, die dit tijdwoord had kunnen ven. De prediker dankt voor 1886, maar ook voor 1892? Overigens worden hier vele goede woorden gesproken, die met hartelijke instemming lazen. De schrijver, ofschoon nvankelijk van plan om enkel en alleen terug te zien naar t groote feit van voor 25 jaar, kon toch niet nalaten ook or het heden te danken, getuige de volgende zinnen:

„Maar al is er veel, dat bekommert, dat met zorg en vreeze rvult, dat ons neerdrukt, veel dat ons doet roepen om ver-euwde, om nadere reformatie, toch zijn wij God lof, nog een ereformeerde Kerk, die hare belijdenis handhaaft, die naar hriftuurlijke ordening leeft, die nog zoekt om allen en alles houden in gehoorzaamheid aan God en Zijn Woord, die haar eping in deze wereld verstaat en tracht te vervullen, die nog kerk Jezus zoekt te eeren in zijn profetisch en priesterlijk koninklijk ambt, en die nog mag roemen en zich mag ver-jden in nieuwe blijken van Gods gunst. Neen, neen, wij llen noch wenschen terug naar de vleeschpotten van Egypte.

Wij wenschen integendeel, dat toch al wie nog gereformeer belijdt in het Genootschap, eens eindelijk die zondige en schul dige gemeenschap, die eene kerk *schijnt*, maar het *niet is*, ver late en tot de Gereformeerde Kerk van zijn woonplaats zic voege, en dat, zoo er nog kerken in dat Genootschap moch ten zijn, die nog niet tot reformatie kwamen, de Heere haar e dan toe leide, opdat zij met ons zich mogen verlustigen e verblijden in de vrijheid, waarmee Christus ons in het kerkelij leven heeft vrijgemaakt."

Met het kerkrechtelijk begrip, zooals het hier is uitgedrukt gaan we accoord. En het is onze bede, dat dit beginsel onde ons zuiver worde gehouden.

G. D.

